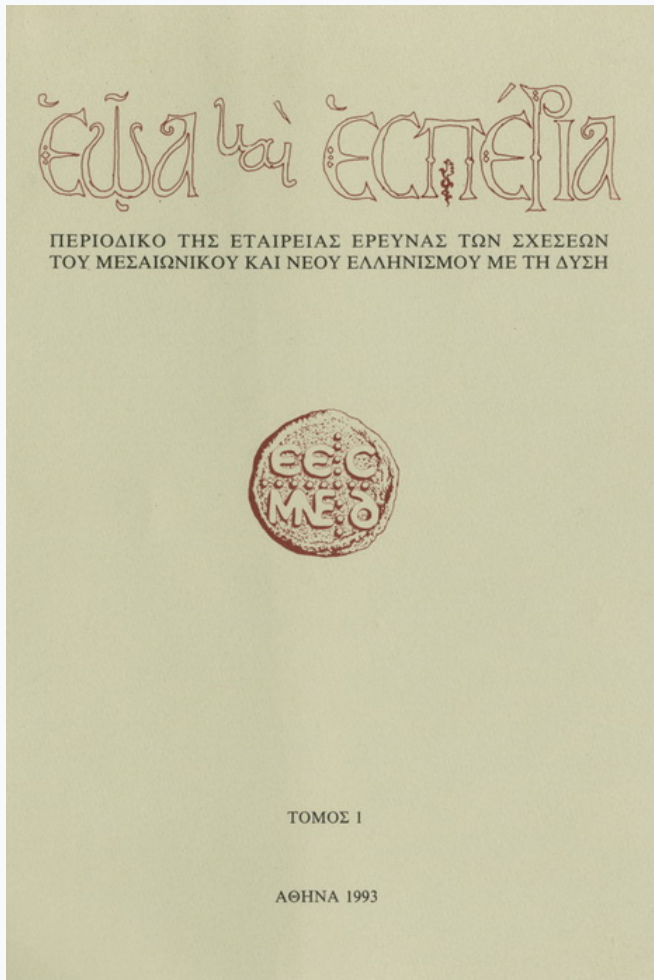

Eoa kai Esperia

Vol 1 (1993)

ΤΡΙΑ ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑ ΝΟΤΑΡΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1398-1458

ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΑΣΩΝΙΤΗΣ

doi: [10.12681/eoaesperia.21](https://doi.org/10.12681/eoaesperia.21)

To cite this article:

ΑΣΩΝΙΤΗΣ Σ. Ν. (1993). ΤΡΙΑ ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑ ΝΟΤΑΡΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1398-1458. *Eoa Kai Esperia*, 1, 9-44. <https://doi.org/10.12681/eoaesperia.21>

ΤΡΙΑ ΚΕΡΚΥΡΑ·Ι·ΚΑ ΝΟΤΑΡΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1398-1458

Η σημασία των νοταριακών εγγράφων για την προσέγγιση της εσωτερικής ιστορίας μιας περιοχής είναι γνωστή. Την έλλειψη ικανού αριθμού τεκμηρίων της κατηγορίας αυτής αισθάνεται ο μελετητής της μεσαιωνικής ιστορίας της Κέρκυρας, ιδιαίτερα όταν στο τοπικό ιστορικό Αρχείο διατηρείται σημαντικός αριθμός νοταριακών εγγράφων νεότερων εποχών¹.

Κατά το Γ΄ Πανιόνιο Συνέδριο ο καθηγητής Μ. Λάσκαρις επρόκειτο να παρουσιάσει έξι κερκυραϊκά συμβόλαια των ετών 1398-1458, ο θάνατός του όμως στέρησε την κερκυραϊκή ιστοριογραφία από τα έγγραφα και τις εμβριθείς του παρατηρήσεις². Από τα συμβόλαια αυτά είχα πρόσφατα την τύχη να εντοπίσω τα τρία στην ιδιωτική συλλογή του κ. Ιωάννη Δ. Κόλλα³. Πρόκειται για τα συμβόλαια που έχουν συντάξει οι «νομικοί» Ιωάννης Γούναρης (1398), Ιωάννης Σπαρμιώτης (1420) και Δημήτριος Μουζακίτης (1458). Από την περίληψη της ανακοίνωσης του Μ. Λασκάρως προκύπτει η πρόθεσή του να αναφερθεί ιδιαίτερα στους συμβολαιογράφους της Κέρκυρας της περιόδου αυτής. Επειδή λοιπόν το θέμα δεν έχει ασχολήσει την έρευνα⁴, πριν περάσουμε στην παρουσίαση των εγγράφων, θα προσπαθήσουμε να εκθέσουμε όσα στοιχεία μπορέσαμε να συγκεντρώσουμε σχετικά με τους συμβολαιογράφους του νησιού κατά τον όψιμο μεσαίωνα.

-
1. Πίνακα βραχυγραφιών βλ. στο τέλος της μελέτης. - Για το περιεχόμενο των Ιστορικών Αρχείων των νησιών του Ιονίου βλ. πρόχειρα: Ιόνιος χώρος. Πέντε αιώνες διοικητική οργάνωση (1386-1864). Οδηγός εκθεσιακού υλικού, Κέρκυρα, Οκτώβρης 1988.
  2. Μ. Θ. ΛΑΣΚΑΡΙΣ, Έξ κερκυραϊκά συμβόλαια των ετών 1398-1458, *Πρακτικά Γ΄ Πανιονίου Συνεδρίου*, 1 (1967) 210.
  3. Ευχαριστώ θερμότατα και από τη θέση αυτή τον κ. Ιωάννη Δ. Κόλλα για την καλοσύνη του να θέσει στη διάθεσή μου την ιδιωτική του συλλογή εγγράφων για μελέτη και δημοσίευση.
  4. Για τα κερκυραϊκά συμβόλαια και τους συμβολαιογράφους της εποχής βλ. ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Έγγραφο, σ. 178 κ.ε. - Για τα σχετικά νεότερα συμβόλαια αγροτικής εκμετάλλευσης βλ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Πρόσοδος, σ. 371-386. - Για τους συμβολαιογράφους της Κέρκυρας κατά το 16ο ιδιαίτερα αιώνα βλ. ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Δικαιώματα, σ. 109-139.

1. Περίοδος ανδηγαυικής κυριαρχίας (1267 - 1386).

Αν και οι πληροφορίες για τους Έλληνες νοτάριους της Κέρκυρας κατά την περίοδο αυτή είναι περιορισμένες, η παρουσία τους στο νησί φαίνεται ότι υπήρξε συνεχής, τουλάχιστον από το 1283. Κατά το έτος αυτό ο Κάρολος Α΄ Ανδηγαυός, ανταποκρινόμενος σε αίτημα των κατοίκων, αποφάσισε το διορισμό Έλληνα νοταρίου στην Κέρκυρα⁵. Πρώτος γνωστός Έλληνας νοτάριος είναι ο Μιχαήλ Νομικόπουλος, που ήταν μέλος κερκυραϊκής πρεσβείας στον Κάρολο Β΄ το 1294⁶. Το 1315 αναφέρεται στο νησί «notarius in greca scriptura»⁷, ενώ αρκετά χρόνια αργότερα υπηρετούσε σ' αυτό ως «νομικός τῆς πόλεως καί νήσου Κορυφῶν» ο Δημήτριος Μαλάκης⁸. Το 1382 ο Κάρολος Γ΄, ικανοποιώντας αίτημα των κατοίκων της Κέρκυρας και του Βουθρωτού, δέχθηκε το διορισμό του κληρικού Νικόλαου Γαληνού ως «notarii in scriptura et lingua greca». Επειδή όμως η ιεροσύνη παρείχε στο Γαληνό το προνόμιο της απαλλαγής από την «*correctionem iudicis saecularis*», ο βασιλιάς έθεσε ως όρο για το διορισμό του την παροχή όρκου πίστης στο πρόσωπό του⁹.

Κατά την περίοδο αυτή εγκαταστάθηκαν στο νησί αρκετοί Ιταλοί νοτάριοι για την εξυπηρέτηση των δικαιοπρακτικών και διοικητικών αναγκών των κυριάρχων. Ήδη από τα πρώτα χρόνια ανδηγαυικής κυριαρχίας υπηρετούσε στην Κέρκυρα ο νοτάριος Gregorius de Melfia, διαχειριστής της βασιλικής περιουσίας. Το 1274 αντικαταστάθηκε από τον Andrea de Botonto, τον πρώτο γνωστό *magistrum massarium* του νησιού¹⁰. Στις αρχές του 14ου αι. υπηρέτησε εκεί ως *notarius credencarius penes magistrum massarium* και έμμισθος *notarius publicus et actorum* ο Franciscus de Altamura (1300-1302)¹¹, ενώ κατά τα επόμενα χρόνια άλλοι νοτάριοι έλαβαν το αξίωμα του *magistri massarii*, δεύτερο στη διοικητική ιεραρχία του νησιού¹².

Εκτός από τις οικονομικές υπηρεσίες, νοτάριοι υπηρετούσαν και στο τοπικό δικαστήριο, την «αύθεντικήν καί ρηγικήν κόρτην»¹³. Το 1361 ο νοτάριος Stefanus de Baro υποστήριξε στο δικαστήριο αυτό τα συμφέροντα

5. Βλ. Παράρτημα, α/α 2.

6. Ό.π., α/α 3.

7. Ό.π., α/α 7.

8. Ό.π., α/α 20 και 25.

9. Ό.π., α/α 29.

10. Ό.π., α/α 1.

11. Ό.π., α/α 4.

12. Ό.π., α/α 10, 11 και 23.

13. Για το δικαστήριο αυτό βλ. ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 101-102. - ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Αγροληγία, σ. 105.

του ηγεμόνα έναντι των τοπικών βαρώνων. Ως μέλος του ίδιου δικαστηρίου αναφέρεται ο νοτάριος Guglielmus de Latro, που τον αντικατέστησε ο επίσης νοτάριος Nicolaus Marini de Baro¹⁴. Το 1385 υπηρετούσε στο νησί ο Nicolaus de Viterbo, notarius et iudex ordinarius¹⁵.

Παράλληλα με τους ενταγμένους στην τοπική διοίκηση νοταρίους, που συνήθως αποχωρούσαν μετά τη λήξη της θητείας τους, στο νησί υπήρχαν και μόνιμα εγκατεστημένοι νοτάριοι, μερικοί από τους οποίους μεταβίβαζαν την ιδιότητά τους σε μέλη της οικογένειάς τους. Το 1328 ο Johannes de notario Marino Barensis, “publicus dictarum partium imperiali auctoritate notarius”¹⁶, συνέτασσε έγγραφο παραχώρησης γαιών του ηγεμόνα σε ιδιώτη¹⁷. Δύο χρόνια αργότερα ο πατέρας του αναφέρεται ως έμμισθος notarius actorum¹⁸. Το 1359 ο Stephanus quondam Johannis de Baro, προφανώς της ίδιας οικογένειας, συνέτασσε έγγραφο παραχώρησης εκκλησιαστικών γαιών στον Perroto de Altavilla¹⁹. Όπως ήδη αναφέραμε, ο ίδιος νοτάριος υποστήριζε δύο χρόνια αργότερα στο δικαστήριο τα συμφέροντα του ηγεμόνα.

Από όσα σύντομα εκθέσαμε προκύπτει ότι κατά την περίοδο αυτή, εκτός από τους Έλληνες νοταρίους, σημαντικός αριθμός Λατίνων ομοτέχνων τους, που κατάγονταν κυρίως από τη Νότια Ιταλία, εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα. Το γεγονός ότι ορισμένοι από αυτούς αναφέρονται στις πηγές ως cives Corphienses είναι ενδεικτικό των δυνατοτήτων που είχαν να αποκτήσουν περιουσία και κοινωνικό κύρος στο νησί. Νοτάριοι όπως οι Franciscus de Altamura και Bartholomeus de Taranto αναφέρονται ως κάτοχοι σημαντικών περιουσιών στο νησί²⁰, ενώ ο Antonius de Henrico, επίλεκτο μέλος της τοπικής κοινωνίας, μετείχε στην πρώτη κερκυραϊκή πρεσβεία προς το δόγη του 1386²¹.

Την εξέχουσα αυτή θέση εξασφάλιζε στους νοταρίους του νησιού, εκτός των άλλων, η τοπική κοινωνία, μια κοινωνία εξελιγμένη από την άποψη της εφαρμογής των κανόνων του Δικαίου, που είχε την πεποίθηση

14. ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 105.

15. Βλ. Παράρτημα, α/α 30.

16. Για την έννοια του τίτλου αυτού και τα δικαιώματα που παρείχε στους φορείς του βλ. ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Δικαιώματα, σ. 11-124.

17. Βλ. Παράρτημα, α/α 8.

18. Ό.π., α/α 9.

19. Ό.π., α/α 16.

20. Codice Diplomatico Barese, XII, Bari 1935, σ. 299-230 (99) 12-7-1302. - HOPF, Geschichte, II, σ. 44.

21. AAV, II, 36 (231) 28-5-1386.

ότι η νοταριακή πράξη ήταν το μόνο ίσως μέσο που προσέδιδε εγκυρότητα και νομιμότητα στις αποφάσεις της. Ακόμα και κατά την εποχή απουσίας νόμιμης εξουσίας (1386), η *communitas Corphiensis* θεώρησε απαραίτητη τη σύνταξη του *instrumenti sindicatus* της πρεσβείας που θα την εκπροσωπούσε στη Βενετία από το νοτάριο *Johannem Benedicti de Theano*²².

2. Πρώιμη Βενετοκρατία (1386 - 1473).

Μεταξύ των αιτημάτων που υπέβαλε η κερκυραϊκή πρεσβεία του 1386 στη Βενετία ήταν και αυτό που αφορούσε το διορισμό νοταρίου «*in greca scriptura*». Το αίτημα έγινε δεκτό από τη Γερουσία, που με την ίδια απόφαση όρισε και την αμοιβή του *notarii sive cancellarii*, ο οποίος θα συνόδευε τον εκάστοτε βάιλο στο νησί²³. Ο παλαιότερος γνωστός Έλληνας «νομικός» του νησιού κατά την περίοδο αυτή είναι ο Νικόλαος Σπαρμιώτης (1391)²⁴. Το γεγονός ότι το 1420 ένας άλλος Σπαρμιώτης, ο Ιωάννης, υπηρετούσε ως «δουκική προσταξεί νομικός τής πόλεως καί νήσου τῶν Κορυφῶν»²⁵ δείχνει ότι δεν έλειψαν από το νησί και οι ελληνικές οικογένειες νοταρίων²⁶. Άλλοι γνωστοί Έλληνες νοτάριοι της εποχής είναι οι Χρήστος Μονογιάννης, Ιωάννης Γούναρης (1398), Φραντζίσκος Λουμπάρδος (1446), Ηλίας Καλούδης (1447), Μανουήλ Πλανούδης, Ιωάννης Γαληνός (1453), Δημήτριος Μουζακίτης (1458), Ιωάννης Πολυλάς (1469), Ιωάννης Χονδρομάτης (1472) και Ανδρέας Αργύτης (1473)²⁷.

Από τις αρχές της βενετοκρατίας στην Κέρκυρα διαφαίνεται στις πηγές μια προσπάθεια ελέγχου των νοταρίων από την τοπική διοίκηση. Οι σχετικές μαρτυρίες αναφέρουν ότι στο παρελθόν οι νοτάριοι του νησιού δεν έδειχναν την ενδεδειγμένη επιμέλεια κατά τη σύνταξη των εγγράφων και την τήρηση των αρχείων τους, ενώ μερικοί συνεργούσαν και στη σύνταξη παράνομων πράξεων, με αποτέλεσμα τις συχνές διαμαρτυρίες των κατοίκων, ιδιαίτερα των γυναικών, που διαπίστωναν καταχρήσεις των περιουσιών τους. Για το λόγο αυτό με απόφαση του βαΐλου *Simonis Dalmario* (1392-1394) ορίστηκε ότι όλες οι δικαιοπραξίες που θα γίνονταν στο εξής χωρίς δημοσιοποίηση του περιεχομένου τους (*stridatio*) θα θεωρούνταν άκυρες. Εν τούτοις, μετά τη λήξη της θητείας του, οι νοτάριοι του νησιού επανήλθαν στην παλαιά πρακτική, γεγονός που οδήγησε το βάιλο *Nicolò Foscarì* (1405) στην απόφαση να απαγορεύσει στους νοταρίους

22. Ό.π. — Πρβλ. ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Δικαιώματα, σ. 124-125.

23. AAV, II, σ. 38 (231) 8-1-1387.

24. Βλ. Παράρτημα, α/α 34.

25. Ό.π., α/α 49.

26. Σημειώνουμε ότι και οι υπ' αριθμ. 29 και 55 νοτάριοι είχαν το ίδιο επώνυμο.

27. Βλ. Παράρτημα, α/α 36, 38, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59.

τη σύνταξη εγγράφων χωρίς την άδειά του. Πρακτικά αυτό σήμαινε ότι μόνον ο καγκελλάριος του βαΐλου μπορούσε να συντάσσει έγκυρα έγγραφα δικαιοπραξιών²⁸.

Το 1406 οι νοτάριοι της Κέρκυρας Johannes Benedicti de Theano και Theodorus Thomasini πήγαν στη Βενετία και ζήτησαν από τη Γερουσία την άρση της απαγόρευσης του βαΐλου. Το αίτημά τους καθώς και η σχετική αναφορά του βαΐλου παραπέμφθηκαν στους advocatores Communis. Ύστερα από σχετική εισήγηση των τελευταίων, καθώς και των προηγούμενων βαΐλων της Κέρκυρας, η Γερουσία ικανοποίησε το αίτημα των νοταρίων, υπό τον όρο ότι στο εξής θα ακολουθούσαν οπωσδήποτε τη διαδικασία της stridationis²⁹. Την ίδια μέρα η Γερουσία, έχοντας πληροφορίες για υπερπλουτισμό των καγκελλαρίων του νησιού, αποφάσισε να αποδίδουν στο Δημόσιο το 1/2 των εισπράξεών τους από τη σύνταξη δικαιοπρακτικών εγγράφων³⁰.

Φαίνεται όμως ότι και μετά την έκδοση των αποφάσεων αυτών της Γερουσίας οι νοτάριοι του νησιού εξακολούθησαν να αντιμετωπίζουν προβλήματα από την πλευρά της τοπικής διοίκησης, όπως επίσης και οι κάτοικοι της Κέρκυρας από την εφαρμογή της stridationis. Αυτό προκύπτει από το ότι τρεις μήνες μετά την ικανοποίηση του αιτήματος των νοταρίων από τη Γερουσία οι Κερκυραίοι με πρεσβεία τους ζητούσαν την άρση της απαγόρευσης του βαΐλου στους νοταρίους, τη δυνατότητα να προικίζουν τις θυγατέρες τους από τις προικώες κτήσεις των συζύγων τους, καθώς και ορισμένες μεταβολές στη διαδικασία των δικαιοπραξιών. Από τα αιτήματα αυτά μόνο το πρώτο έγινε δεκτό³¹.

Μερικά χρόνια αργότερα ο βάϊλος Marino Caravello (1407-1410), ύστερα από εισήγηση των νοταρίων της πόλης, απαγόρευσε τη σύνταξη δικαιοπρακτικών εγγράφων στους νοταρίους της υπαίθρου. Αίτημα πρεσβείας των αγροτών της Κέρκυρας, να επιτραπεί σε οκτώ νοταρίους, δύο σε κάθε βαϊλαρχία, η σύνταξη εγγράφων, απορρίφθηκε από τη Γερουσία. Με την ίδια απόφαση η εφαρμογή της stridationis επεκτάθηκε και στα

28. ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 2, σ. 137-138 (369) 4-4-1406.

29. ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, ό.π.

30. ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 2, σ. 139 (370) 4-4-1406.

31. ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 2, σ. 150 (383) 26-7-1406. - Ως κύρια αιτία της εισαγωγής της πρακτικής της stridationis στην Κέρκυρα αναφέρεται το γεγονός ότι κατά το παρελθόν "...talia instrumenta (δηλ. sine stridis) fiebant in damnum et preiudicium dominarum et dotium suarum": ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 2, σ. 138 (369) 4-4-1406. - Πρβλ. ΣΠ. Ν. ΓΚΙΝΗΣ, Ιστορική ανακοίνωσις επί του Κληρονομικού Δικαίου των Ιονίων νήσων, *Πρακτικά Α΄ Πανιωνίου Συνεδρίου*, Αθήναι 1915, σ. 110-120.

χωριά του νησιού. Υπεύθυνοι για τη διεξαγωγή της ορίστηκαν οι *comestabuli villarum*, ενώ η σύνταξη των τελικών εγγράφων ανατέθηκε στον καγκελλάριο³².

Με τη διαδικασία της *stridationis* εξασφαλιζόταν η ευρεία δημοσιοποίηση του περιεχομένου των δικαιοπραξιών. Ο νοτάριος παρέδιδε στο *officium stridorum*, όπου υπηρετούσε ο *roborator stridorum*, το έγγραφο της δικαιοπραξίας για καταχώριση στο *libro stridorum*. Στη συνέχεια ο κήρυκας της κοινότητας αναλάμβανε να διαβάσει μεγαλόφωνα και κατά λέξη το έγγραφο σε ορισμένο, πολυσύχναστο χώρο, συνήθως στην έξοδο κεντρικού ναού, επί 4 διαδοχικές Κυριακές. Όσοι είχαν έννομο συμφέρον μπορούσαν να υποβάλουν ενστάσεις σε 30 μέρες από την πρώτη εκφώνηση. Τόσο οι διαδοχικές εκφωνήσεις, όσο και τα αποτελέσματά τους καταγράφονταν στο *libro stridorum*, μαζί με τα ονόματα του κήρυκα και δύο ή τριών έγκριτων πολιτών που ήταν παρόντες. Μετά την εξέταση των ενστάσεων από δικαστήριο, που το αποτελούσαν ο βάιλος, οι δύο σύμβουλοί του και οι χρονικοί κριτές, και εφόσον η απόφαση το επέτρεπε, ο καγκελλάριος συνέτασσε το επίσημο έγγραφο της δικαιοπραξίας, βεβαιώνοντας στο τέλος ότι τηρήθηκε η διαδικασία της *stridationis*³³.

Προϋπόθεση για την άσκηση του επαγγέλματος του νοταρίου ήταν βέβαια η επαρκής επαγγελματική κατάρτιση και το άμεμπτο ήθος³⁴. Συνέβαινε εν τούτοις κατά την εποχή αυτή να παρέχεται από τους βαΐλους η άδεια για την άσκηση του επαγγέλματος και σε ακατάλληλα πρόσωπα. Για το λόγο αυτό πρεσβεία της *communitatis Corphiensis* ζήτησε από τη Γερουσία το 1440 το δικαίωμα της πρότασης στο βάιλο των καταλληλοτέρων υποψηφίων νοταρίων. Η ίδια πρεσβεία πρότεινε επίσης ορισμένες τροποποιήσεις στην ακολουθούμενη από τους νοταρίους και την καγκελλαρία πρακτική. Τα αιτήματα έγιναν δεκτά και αποφασίσθηκε να δοθούν οδηγίες στο βάιλο, ώστε να συζητεί με την κοινότητα τις πρακτικές εκείνες που θα συνέβαλλαν στην αρτιότερη λειτουργία των νοταρίων και της καγκελλαρίας³⁵.

Από την ίδια πρεσβεία τέθηκε στη Γερουσία και το πρόβλημα της κατάστασης των νοταριακών αρχείων. Είχε προηγηθεί η γενουατική επίθεση

32. ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 3, σ. 86 (637) 27-11-1414.

33. Βλ. τα δημοσιευόμενα έγγραφα Β' και Γ'. Η διαδικασία αυτή προκύπτει από έγγραφα της εποχής αυτής του ΙΑΚ. Βλ. σχετικά: ΙΑΚ, Αρχείο Εγγωρίου Διαχειρίσεως, Φ.4.21, υποφάκ. 2, φ. 19, 3-6-1398, φ. 15, 2-1-1405, φ. 6, 26-11-1405.

34. ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Δικαιώματα, σ. 112, 127. - Πρβλ. Ν. ΜΟΣΧΟΝΑΣ, Τοπικό ιστορικό αρχείο Κεφαλληνίας, *Σύμμεικτα* 2 (1971) 488, 490.

35. ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 3, σ. 468 (1048) 11-5-1440.

και η πυρπόληση του *borgo* (1432)³⁶ και, όπως παρατηρούσαν οι πρέσβεις, μερικά αρχεία είχαν χαθεί, άλλα βρίσκονταν σε αταξία, ενώ σε ορισμένα είχαν εντοπισθεί έγγραφα πλαστά, άκυρα, παραποιημένα ή και μυστικά. Επειδή λοιπόν η κατάσταση αυτή ήταν προβληματική και ο εκάστοτε καγκελλάριος επέρριπτε τις ευθύνες στους προκατόχους του, ζητήθηκε ο διορισμός ισοβίου καγκελλαρίου, και μάλιστα Κερκυραίου, τον οποίο θα πρότεινε η κοινότητα. Η Γερουσία αποδέχθηκε το αίτημα για διορισμού ισοβίου καγκελλαρίου, διατηρώντας όμως το δικαίωμα επιλογής του³⁷.

Δύο χρόνια αργότερα (1442) νέα κερκυραϊκή πρεσβεία υπέβαλε στη Γερουσία ορισμένες προτάσεις σχετικές με τα προσόντα και τη διαδικασία διορισμού των νέων νοταρίων, προτάσεις που έγιναν δεκτές. Σύμφωνα με τη σχετική απόφαση, οι υποψήφιοι έπρεπε να είναι τουλάχιστον 25 ετών, άμεμπτου ήθους και να έχουν μαθητεύσει σε κάποιο νοτάριο. Ειδική επιτροπή της κοινότητας θα εξέταζε κάθε χρόνο τους υποψηφίους και θα εισηγείτο στην τοπική διοίκηση για τη χορήγηση άδειας άσκησης του επαγγέλματος³⁸.

Μετά τις σύντομες αυτές ειδήσεις και πριν περάσουμε στην παρουσίαση των εγγράφων, ορισμένες γενικές παρατηρήσεις για τα ελληνικά κερκυραϊκά συμβόλαια της εποχής είναι αναγκαίες. Το θεματολόγιο των εγγράφων αυτών καλύπτει ένα αρκετά ευρύ φάσμα δικαιοπραξιών, όπως είναι η πώληση και η παραχώρηση γαιών³⁹, η σύναψη και η λύση παροικικής σχέσης⁴⁰, η δωρεά⁴¹, η διαθήκη⁴² και το προικοσύμφωνο⁴³.

Σχετικά με την τυπολογία των εγγράφων αυτών έχει παρατηρηθεί ότι οι συντάκτες τους ήταν γνώστες του βυζαντινού τυπικού σύνταξης παρόμοιων εγγράφων, όπως αυτό είχε διαμορφωθεί στις δυτικές επαρχίες

36. W. MILLER, *The Latins in the Levant*, London 1908, σ. 546.

37. ΣΑΘΑΣ, *Μνημεία*, 3, σ. 467-468 (1048) 11-5-1440. - Για τη δημιουργία Αρχαιοφυλακείου στην Κέρκυρα κατά τα αμέσως επόμενα χρόνια και την *Custodiam*, όπου φυλάσσονταν τα συμβολαιογραφικά αρχεία βλ. Ν. ΜΑΡΚΕΤΗΣ, *Περί ληξιαρχικών πράξεων και αρχειοφυλακείων*, *Πρακτικά Α΄ Πανιονίου Συνεδρίου*, Αθήναι 1915, σ. 133-137.

38. ΒΡΟΚΙΝΗΣ, *Δικαιώματα*, σ. 127.

39. ΜΜ 3, σ. 248, 21-9-1374. - ΘΕΟΤΟΚΗΣ, *Λεύκωμα*, σ. 107-109, 11-6-1446, σ. 109-110, 8-1-1453. - ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ, *Έγγραφα*, σ. 129, 20-12-1472, 133-134, 1-1-1473. - Βλ. επίσης τα εκδιδόμενα έγγραφα Β΄ και Γ΄.

40. ΤΣΕΛΙΚΑΣ, *Έγγραφο*, σ. 182-183. - Βλ. και το εκδιδόμενο έγγραφο Α΄.

41. «προνομικόν επισφράγισμα»: ΜΜ, V, σ. 68, 12-10-1371.

42. ΡΩΜΑΝΟΣ, *Έργα*, σ. 326-328. - Πρβλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ, *Περί βυζαντινών διαθηκών*, *Πεπραγμένα Θ΄ Διεθνούς Βυζαντινολογικού Συνεδρίου*, τ. 2, Αθήναι 1956, σ. 285.

43. «άρραβωνικόν και γαμικόν συνάλλαγμα»: Σ. Ε(υστρατιάδη), *Κερκυραϊκόν προικοσύμφωνον του ΙΕ΄ αιώνος*, *Θεολογία*, 3 (1925) 47-50.

του Βυζαντινού κράτους και στην Κάτω Ιταλία κατά το 14ο αι. Δεν παρουσιάζουν όμως από τα έγγραφα αυτά επιδράσεις του λατινικού τυπικού, καθώς και επιχωριάζοντα στοιχεία⁴⁴. Τα συμβόλαια αρχίζουν συνήθως με τη φράση «'Εν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀμήν»⁴⁵. Ο χρόνος σύνταξης, που ακολουθεί, δηλώνεται με ποικίλους τρόπους, όπως είναι το έτος από τη Γέννηση, με το μήνα και την ημέρα, το έτος από την έναρξη της υφιστάμενης κοσμικής εξουσίας στο νησί, και, οπωσδήποτε, η ινδικτιώνα. Κατά κανόνα στο τέλος του εγγράφου αναφέρεται και το έτος από κτίσεως κόσμου⁴⁶. Ο τόπος σύνταξης αναφέρεται με τον όρο «Κορυφῶν» ή προσδιορίζεται ειδικότερα⁴⁷. Στη συνέχεια αναφέρονται τα ονόματα των μαρτύρων, του νοταρίου και φυσικά των συμβαλλομένων. Ακολουθεί η περιγραφή του αντ.κειμένου της δικαιοπραξίας, οι οικονομικοί και λοιποί όροι και οι αμοιβαίες υποχρεώσεις και δικαιώματα των συμβαλλομένων. Συνήθως προβλέπεται ποινική ρήτρα σε περίπτωση μονομερούς αθέτησης της συμφωνίας⁴⁸. Στο τέλος των εγγράφων που έχουν συνταχθεί χωρίς τη διαδικασία της *stridationis* υπάρχει το σήμα του συντάκτη νοταρίου, η υπογραφή του και οι υπογραφές των μαρτύρων. Στα έγγραφα που έχουν συνταχθεί μετά από *stridationem*, οι υπογραφές του νοταρίου και των μαρτύρων παραλείπονται και υπάρχει η λατινικά συντεταγμένη βεβαίωση του καγκελλαρίου, ότι ακολουθήθηκε η *solemnitas stridorum*⁴⁹.

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Η σπανιότητα των σχετικών τεκμηρίων προσδίδει στα τρία έγγραφα που παρουσιάζουμε σημαντικό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα για τη γνώση της εσωτερικής ιστορίας της Κέρκυρας, αφού αυτά παρέχουν αρκετές ειδήσεις για το καθεστώς γαιοκτησίας, την κερκυραϊκή προσωπογραφία, την το-

44. ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Έγγραφο, σ. 180.

45. Πρόκειται για στοιχείο του λατινικού τυπικού: ΤΣΕΛΙΚΑΣ, ό.π., σ. 180.

46. ΤΣΕΛΙΚΑΣ, ό.π. - Για τις χρονολογικές ενδείξεις στα βυζαντινά συμβόλαια βλ. πρόχειρα Ι. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Η Βυζαντινή Ιστορία από τας πηγάς, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 152.

47. «έντός τοῦ κάστρου τῆς σιδηρίας πόρτας»: ΜΜ ΙΙΙ, σ. 248. - «έντός τῆς λότζης Κορυφῶν»: Βλ. έγγραφο Β'. - «ἔσωθεν ὀσπητίου Μαστροδημητρίου»: Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, ό.π., σ. 47. - «εἰς τό ἐργαστήριον Μαστροχριστόφορου»: Βλ. έγγραφο Γ'.

48. Πρβλ. Κ. ΣΑΘΑΣ, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τ. 6, Βενετία 1877, σ. 620-623.

49. Βλ. έγγραφα Β' και Γ'. - ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Λεύκωμα, σ. 107, 109. - ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Έγγραφο, σ. 181.

πωνυμία και τη διοίκηση του νησιού κατά την πρώτη βενετοκρατία. Γλώσσα των εγγράφων είναι η υστεροβυζαντινή ελληνική, με αρκετές ανορθογραφίες, παραφθορές, ασυνταξίες και με χρήση όρων λατινικής προέλευσης. Η γραφή τους είναι μικρογράμματη, μάλλον γωνιώδης, με τις συνήθεις συντομογραφίες. Ως τελικό ς χρησιμοποιείται ο στρογγυλόσχημος (σ) ή ημισεληνοειδής (c) τύπος⁵⁰.

Στην έκδοση που ακολουθεί διορθώθηκε η στίξη, όπου υπήρχε κίνδυνος παρανοήσεων. Τα ονόματα προσώπων και τόπων κεφαλαιογραφήθηκαν. Οι βραχυγραφίες αναλύονται σε παρενθέσεις ( ), οι συμπληρώσεις περιέχονται σε ορθογώνιες αγκύλες [ ], όπως και τα χάσματα που οφείλονται σε φθορά του κειμένου [...]. Τα κενά του κειμένου επισημαίνονται με αστερίσκους **, που αντιστοιχούν κατά προσέγγιση στον αριθμό των γραμμάτων που λείπουν, ενώ λέξεις που έχουν συμπληρωθεί από νεότερο χέρι επισημαίνονται μεταξύ διπλών κεραιών // //.

ΕΓΓΡΑΦΟ Α΄

ινδ. στ΄

1398, Ιανουαρίου 16

Συμβόλαιο διανομής περιουσίας νεκρού παροίκου και σύναψης νέας παροικικής σχέσης.

Ιδιωτική Συλλογή Ιωάννου Δ. Κόλλα, αριθμ. 4. Περιγραφή 37,8 X 30,8 εκ. Πτυχώσεις δύο οριζόντιες. Μελάνι καστανόχρωμο. Διατήρηση μέτρια. Στο αριστερό τμήμα, στο ύψος των στίχων 13-14, κηλίδα και φθορά από την πτύχωση κάνουν προβληματική την ανάγνωση των πρώτων λέξεων. Στο τέλος του κειμένου το σήμα του νοταρίου με βραχυγραφία του ονόματός του.

Περίληψη περιεχομένου.

Παρουσία τεσσάρων μαρτύρων η Σταματού, χήρα του παροίκου της Εμορφίας δε Αλταβίλλα Θεόδωρου Φεδρίκου, και ο γιος της από προηγούμενο γάμο της Γεώργιος Βουνιώτης συμβάλλονται με τον Ιωάννη Καβάσιλα, σύζυγο και εκπρόσωπο της Εμορφίας (στ. 1-8). Οι πρώτοι συμφωνούν να λάβουν το 1/2 από το σύνολο των πραγμάτων του νεκρού Φεδρίκου με τους εξής όρους: Να τεθούν υπό την προστασία των δευτέρων και των κληρονόμων τους, να παρέχουν σ' αυτούς κάθε χρόνο ως «τέλος» δύο ορνίθια και τρία δουκάτα, και να δουλεύουν όπως οι «δεκαρχίτες» του χωριού Κρητικά. Επίσης δέχονται να διατηρήσουν οι δεύτεροι την

ψιλή κυριότητα των αγαθών που παραλαμβάνουν και παραιτούνται από το «ψυχικόν» που τους άφησε ο Φεδρίκος. Η χήρα παραιτείται επίσης και από το «ληγαῖτον» που έφερε, όταν παντρεύτηκε τον πάροικο (στ. 8-18). Στη συνέχεια περιγράφονται και απαριθμούνται τα διανεμόμενα αγαθά και ακολουθούν οι νομικές δεσμεύσεις των συμβαλλομένων για την πιστή τήρηση των όρων του συμβολαίου (στ. 18-32). Στο τέλος οι αγράμματοι μάρτυρες Δημήτριος ο Σωσίπατρος, Νικόλαος Σκούλης και Ἄγγελος δε Μπιραμπέλλω υπογράφουν με «σίγνον σταυροῦ». Ακολουθεί η υπογραφή του συντάκτη «νομικοῦ» Ιωάννη Γούναρη (στ. 32-36).

+ Ἐν ὀνόματι τοῦ Κ(υρίου) ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστοῦ), ἀμήν. Ἐτί τῆς αὐτ(οῦ) γενίσε(ος) χίλλιοστό τριακοσιοστό ἐνε(νη)κοστό ὀγδόω. Κυριέβον(τος) ἐν τ(ῷ) πόλ(ῃ) καί ν(ήσω) τῶν Κορυφ(ῶν) κομον(ίου) /² τῆς Βενετί(ας) ἔτους δεκάτ(ου) δευτέρου, εὐτίχῳς, ἀμήν, μην(ός) τοῦ (Ἰ)α(νου(αρίου)), ἡμέρα δεκά(τη) ἕκτη αὐτοῦ, ἐν(δι)κτιῶνος ἕκτης, Κορυφ(ῶν). Ἡμῆς νο(μικ)ός Ἰω(άννης) ὁ Γού(ναρης), ρῦγικῆ /³ προσ(τά)ξι νο(μικ)ός τῆς προηρῖμένης πό(λεος) καί ν(ήσου) τῶν Κορυφ(ῶν), Δημη(τρι)ος ὁ Σωσήπατρος, Νικόλαος ὁ Σκούλης, Ἄγγελος δέ Μπιραμπέλω και Γε(ώ)ργιος ὁ /⁴ Σκούλης τοῦ Γούλι(ου), μάρτυρες ἡ ἀ(πό) τῆς ἡρῖμένης πό(λεος) καί ν(ήσου) τῶν Κορυφ(ῶν), γραματισμέ(νη) καί ἀγραματίσθη, πρὸς τοῦ(το) ἡδῖκῳς κληθεν(τες) καί ἀξιθέντες /⁵ διὰ τῆς περιλύψε(ος) τοῦ παρόντος νομικ(άτου) ἐγγράφου μ(α)ρτυροῦμεν, δῖλωπιῶμεν καί ὑπογράφομεν ὅτι τῆ προγραφίση ἡμέρα, Γεώρ(γι)ος, υἱός τοῦ ποτ(έ) /⁶ Ἀντρέ(α) τοῦ Βουνιότ(ι), προγονός τοῦ ποτ(έ) Θεο(δώρου) τοῦ Φεδρῖκου καί ἡ μ(ήτ)ηρ αὐτοῦ Σταματοῦ, ἀπ(ό) χορί(ου) τῶν Κρίτικῶν ν(ήσου) Κορυφ(ῶν) ἀπὸ ἑνός μέρος καί κ(υρ) Ἰω(άννης) / ὁ Καβάση(λας) ἀ(πό) τῆς ἡρῖμέ(νης) πό(λεος) Κορυφ(ῶν) ἀ(πό) ἑτέρου μέρους, ἔμπροσθεν εἰς τὴν ἡμετέραν παρουσίαν, οὐ βίας, οὐ φόβου, οὐ δόλου ἢ ἀνάγκης, ὁμολό(γη)σαν /⁸ καί ἴπαν ὅτι ἡσιάσθησαν ἀμφο(τέ)ρος τὰ ἡρῖμένα δύο μέρει καί εἰς τὰς κ(άτω)θεν συμφωνίας ἤλθασιν, δηλα(δί), ὅτι ὁ ρῖθῆς κ(υρ) Ἰω(άννης) ὁ Καβάσηλας ἔ/⁹δωσεν πρὸς τοὺς ρῖθεντ(ας) Γεωρ(γιον) καί εἰς τὴν μη(τέ)ρ(α) αὐ(τοῦ) Σταματοῦ ἀ(πό) τὰ πρ(ά)γμ(ατα) ὄλλα, ὅπια ἴσαν τοῦ πο(τέ) Θεο(δώρου) τοῦ Φεδρῖκου ἢ παρῖκου τῆς κ(υρίας) Ἐμορφί(ας) δέ /¹⁰ Ἀλ(τα)βύλλα, σύνμβιου τοῦ ρῖθέν(τος) κ(υρ) Ἰω(άννου) τοῦ Καβάσηλα, τὰ κάτωθεν γεγραμέ(να) πρ(ά)γμ(ατα), ἀ(πό) ὄλλα μέρος ἡμησον, εἰς τῖούτη συμφωνί(αν) καί τρό(πον), ὅτι ἡ ρῖ /¹¹θέν(τες). Γεώρ(γι)ος καί ἡ μ(ήτ)ηρ αὐτοῦ Σταματοῦ να ἦ(ναι) εἰσκέπην τοῦ ρῖθεντ(ος) Καβάσηλα καί τῆς συνμβί(ου) αὐτοῦ κ(υρίας) Ἐμορφί(ας) καί κλ(ηρο)νόμοις καί διαδόχοις αὐτ(ῶν) /¹² [καί νά] δή[δουν] αὐτοί ἢ ρῖθεν(τες) καί κλ(ηρο)νόμοι καί διάδοχοι αὐ(τῶν) τό κατέτος ὀρνήθ(α) δύο καί δουκ(άτα) τρί(α), τοῦ καθέν δουκ(άτου) τορ(νέ)σια

δέκα ὡς μ[ισ]θοῦ[ν]τας /¹³ [.....] καὶ νά δουλέβουν [ῶς] ἤθε[λε] δουλέβουν ἢ δεκαρχῖτες χορῖ(ου) τῶν Κριτικῶν, καὶ ἂν ἤθελεν ἔρθῃ ὁ κερὸς ὅτι νά τοῖς ἤθε/¹⁴λε [.....]ς κανένας αὐθέν(της) καὶ ἤθελεν τις κερδήσει τὰ πράγμ(ατα) ὀπί(α) θέλλομεν π(α)ραλάβῃ τοῦ ριθέν(τος) πο(τέ) Φεδρῖκ(ου), ὄλλα να μένουν /¹⁵ εἰς τόν ριθέν(τα) κ(υρ) Ἰω(άννη) τόν Καβάσηλλα διά μέρος τῆς σὺνμβί(ου) αὐτ(οῦ) καὶ κλ(ηρο)νόμοις καὶ διαδόχοις αὐτ(ῶν). Ἐκό(μη) ὁμολό(γη)σαν ἢ ριθεν(τες) Γεώρ(γι)ος καὶ ἢ μ(ήτ)ηρ αὐτοῦ Στα/¹⁶ματοῦ, ὅτι ἐκ (τοῦ) ψυχικοῦ ὄπι(ον) τοῖς ἀφίκεν ὁ πο(τέ) Φεδρῖκος καὶ τό λιγάτον, ὄπι(ον) ἤφερεν ἢ ριθίσα Σταμ(ατοῦ), ὅταν ἤπῃρεν ἀνήρ τόν ριθέν(τα) Φεδρῖκον, νά /¹⁷ [μήποτε] ἤθελαν γηρεῦση τήπο(τε), μόνον τὰ ἠριμέ(να) ἤμησα πρ(ά)γμ(ατα) τοῦ ριθέν(τος) Φεδρῖκου να ἔχουν, ὀπί(α) παραλημπένουν τήν σήμερον, νά τὰ ἔχουν αὐτοῖ /¹⁸ καὶ κλη(ρο)νόμοι αὐ(τῶν) καὶ νά δίδουν τό ἄνωθεν τέλλος αὐ(τοῖ) καὶ κλη(ρο)νόμοι αὐτόν. Ἐσῖν τὰ πράγμ(ατα) ὀπί(α) παραλημπένουν, τό μερτικόν τους ὀπί(α) ἤσαν τοῦ Φε/¹⁹δρῖκου, τὰ ἡμισά τους. Ἐν πρό(τις) τὰ ὀσπῆτια ὄλλα, ὀπί(α) ἴσαν τοῦ πο(τέ) Φεδρῖκ(ου) καὶ ἀ(πό) τὰ ἀμπέλλι(α) τοῦ πο(τέ) Φεδρῖκ(ου) ἀ(πό) ὄλλα μέρος ἤμησον. Βοήδι(α) /²⁰ ζευγάρην ἔν, ἀγελα(δες) δῖο ἐπήμοσχες, φοράδαν ἤμησιν. Ἐκό(μη) καὶ ἀ(πό) τήν φοράδαν ὀπί(α) ἔχεν μέ τον ἐβρέ(ον) τόν Μοσέ τῆς (Ρί)λλης μέρος τέταρ(τον). Εἰ /²¹ τα τό πουλάρην τό ἄρσενικόν, ὀποῦ ἔχη τήν σήμερον, σκρόφες δῖο, κηβέρτι(α) τέσερ(α), ματαράτζην ἔν, βαμπάκην λή(τρας) οἴκοσοι, λη(νάρι) σκουλη(δόν) /²² τριαν(τα) τρῆς, σκαφώνι(α) δῖο, βαρέλλι(α) τρία κρασικά καὶ ἐ(τερα) βαρέλλι(α) παλε(ά) τρί(α), καὶ τόν σπαρμόν ὄλλον, ὀπί(ον) ἤτον τοῦ ριθέν(τος) Φεδρῖκου καὶ τήν /²³ διατήρῖσιν ὄλλην τοῦ ὀσπίτί(ου), ἄτινα ἐμολο(γη)σαν ἢ ριθεν(τες) Γεώρ(γι)ος καὶ ἢ μ(ήτ)ηρ αὐτοῦ Σταμα(τοῦ) ὅτι ἔλαβαν τὰ ἠριμέ(να) γεγραμέ(να) πρ(ά)γμ(ατα) ὄλλα, σῶα καὶ /²⁴ ἀνελλιπές. Καὶ ἴνα κ(ατά) τοῦ π(α)ρόν(τος) ἔγγράφ(ου) μὴ πῆσούν ἢ ἔλθοῦσιν οὐδέπο(τε) τόν μέλλον(τα) κερῶν κα(τε)ναντίας αὐτ(ῶ), ὑπεσχέ(θη)σαν διά μέρος αὐτῶν καὶ /²⁵ τῶν κλ(ηρο)νόμων αὐ(τῶν) εἰς πῖνῆν καὶ ὑποπῖνῆς ἠπ(ε)ρπιρ(ων) πεν(τή)κοντα, τήν μέν ἤμησιν ἐκ ταύτης τῆς πῖνῆς) ζημηοῦσθω ὁ μὴ στέργων πρὸς τό μέρος τό στέργοντι /²⁶ τήν δέ ἐτέραν ἤμησῖν εἰς τήν δουκικήν καὶ αὐθεν(τι)κήν ἡμῶν κόρ(την). Καὶ τῆς πῖνῆς ταύτης πληρουμέ(νης) ἢ καὶ ἀπληρό(του) ἢ χαριτομέ(νης) αφεθίσης, τό π(α)ρόν) /²⁷ ἔγγραφ(ον) μενέ(τω) ἐν τί αὐτοῦ εἰσχυῖ στερεῶν καὶ ἀπ(α)ρασάλευ(τον). Ἐπῖ τούτης καὶ σωματικῶς ὄρκον ἐπίησαν εἰς (τά) ἄγια τοῦ Θεοῦ ε(ὐ)αγγέλι(α) ἐμπροσ(θεν) εἰς τήν /²⁸ αὐλήν κ(υρ) Ἰω(άννου) τοῦ Καβάσιλλα, εἰς χορῖ(ον) τοῦ Παλεοχορῖ(ου) ν(ή)σου Κορυφ(ῶν), τοῦ ἔχην, κρα(τῆν) καὶ στέργην τό π(α)ρόν νομῖκ(ᾶτον) ἔγγραφ(ον) στερεῶν, ἀλλιθές καὶ ἀπ(α)ρα/²⁹σάλευ(τον). Ἐτσι δέ ὁ προηριμέ(νος) κ(υρ) Ἰω(άννης) ὁ Καβάση(λας), Γεώρ(γι)ος καὶ ἢ μ(ήτ)ηρ αὐτοῦ Σταματοῦ

ἀπετάγισαν π(α)ραγραφάς φόβου, δόλου καὶ δηναστί(ας), λύμπε(λλον) καὶ (περί)/³⁰ κουλλον καὶ παντίαν ἐτέραν δίκην τὴν βοηθοῦσαν αὐτῶν, καὶ τὸν νόμον τὸν λέγοντα ὅτι γῖ(ν)εκῆ ἀ(πό)ταξης μὴ χριζέτω. Ἔτι καὶ πᾶσας τὰς ἐξόδους ἄσ/³¹περ ἐμελεν πῆση ὁ στέργων πρὸς (τό) μέρος τό μὴ στέργοντι ἐν κόρ(τη) ἢ ἐξοθεν κόρ(της) δῖκεω ἐγκαλεσμῶ καὶ αὐτ(ό) ζημιοθήσεται ἥ[σα] χορῆς λό(γου) καὶ προφ(ά)³²σε(ος). Τοῦ γραφέν(τος) ἀξιώση ἐμοί χειρῖ τοῦ προηριμένου νο(μι)κοῦ Ἰω(άννου) τοῦ Γού(ναρη), τῶ ἐμῶ συνή(θη) συμί(ω) καὶ τῆ ὑπογραφή καὶ ὑπογραφαῖς καὶ σιγνογρα/³³φές τῶν προηριμέν(ων) μαρτύρ(ων) ἐπικυρωθέν μηνί, ἡμέρα, ἐν(δι)κτιώ(νι) καὶ τόπω τῆς προ(γρα)φήση. Ἔτους κόσμ(ου), ,στ λ στ´. Ἰω(άννης) ο Γ(ούν)αρ(ης).

/³⁴ + Σῖγν(ον) στ(αυ)ροῦ ἡδῖ(ας) χειρός Δημη(τρῖου) τοῦ Σωσήπατρου, μάρ(τυρος), γράφην οὐ γι(γν)ώ(σκοντ)ος +.

/³⁵ + Σῖγν(ον) στ(αυ)ροῦ ἡδῖ(ας) χειρός Νι(κολά)ου τοῦ Σκου(λλη), μάρ(-τυρος), γράφην οὐ γι(γν)ώ(σκοντ)ος +.

/³⁶ + Σῖγν(ον) στ(αυ)ροῦ ἡδῖ(ας) χειρός Ἄγκέ(λλου) δέ Μπίραμπέλλω, μαρ(τυρος), γράφην οὐ γι(γν)ώ(σκοντ)ος +.

/³⁷ + Ὁ (τῆς) πό(λεος) τῶν Κορυφ(ῶν) καὶ τῆς ὄλλης ν(ήσου) νο(μικ)ός Ἰω(άννης) ὁ Γού(ναρης) τό παρ(όν) ἔγγραφ(ον) κ(ατά) τό συνη(θες) κάτοθεν πρὸς ἐπικύροσιν ὑπ(έγραφα) + Ἰω(άννης) Γ(ούν)αρ(ης).

ΕΓΓΡΑΦΟ Β΄

ινδ. ιγ΄

1420, Ιουνίου 21

Πωλητήριο τμήματος αμπελιού σε μονή.

Ιδιωτική Συλλογή Ιωάννου Δ. Κόλλα, αριθμ. 7. Περιγαμινή 29 X 43 εκ. Μελάني καστανόχρωμο. Διατήρηση μέτρια. Το αριστερό τμήμα διαβρωμένο από υγρασία, ενώ το τμήμα με το τέλος των στίχων 4-16 λείπει. Στο τέλος του ελληνικού κειμένου το σήμα του νοταρίου με εγγεγραμμένο το όνομά του. Στο κάτω μέρος η λατινικά γραμμένη βεβαίωση του καγκελλαρίου ότι πραγματοποιήθηκε η *stridatio*. Το έγγραφο συνοδεύεται από 2 φύλλα χαρτιού 29X20 εκ., όπου έχει γίνει προσπάθεια για μετάφρασή του στα ιταλικά, ενώ σε άλλο φύλλο χαρτιού 16X20 εκ. υπάρχει αντίγραφο της βεβαίωσης του καγκελλαρίου.

Περίληψη περιεχομένου.

Οι αδελφοί Βασίλειος και Γεώργιος Παραμονής, από το χωριό Κα-

στελλάνοι της Κέρκυρας, πωλούν στην τιμή των 50 υπερπύρων στο Γουλιέλμο Δεληγότη, εκπρόσωπο της μονής του Αγίου Γεωργίου του Υψηλού, το μερίδιό τους από το αμπέλι του «Καβήλη», στην περιοχή Καστελλάνων και Κουραμάδων, που κατέχουν από κοινού με το Γεώργιο Κ. Προσδιορίζεται ο χώρος και οι «συμπλησιαστάδες» του αμπελιού, οι αμοιβαίες υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των συμβαλλομένων και η ποινική ρήτρα για τη μη τήρηση των όρων. Ακολουθούν τα ονόματα των μαρτύρων Τζήλιου δέ Πάση, Καστελλίνου δέ Αμπιτάβιλω και Σταμάτη Ροδοβά, καθώς και το όνομα και το σήμα του νομικού Ιωάννη Σπαρμιώτη. Η βεβαίωση του καγκελλαρίου Hectoris Baysini, που ακολουθεί, έγινε με εντολή του βαΐλου Donati Arimondo και των συμβούλων του Georgii de Molino και Benedicti Venerio.

Ἐν ονόματι τοῦ Κ(υρίο)υ ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστοῦ), ἀμήν. Ἐτους τῆς αὐτοῦ γεννήσεος χηληο(στῶ) τετρακοσιο(στῶ) καὶ εἰκοστῶ, κ[υρ]ιέβον(τος) τοῦ παν(υ)ψη²λοτάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου κομονήου τῆς Βενετίας ἐν τῇ πόλλη καὶ ν(ήσω) τῶν Κορυφῶν, ἔτους (τρ)ιακοστ[οῦ τετάρτου] εὐτηχός ἀμήν, /³μη(νί) Ἰουνήω, ἡμ(έρα) κᾶ αὐτοῦ, ιν(δικτιῶν) ιγ, Κορυφῶν. Ἡμῆς Βασίλῆος ὁ Παραμονῆς καὶ Γεώρ(γιο)ς Παραμονῆς, ἀδελφῆ ἀπό μέρος τῶν Καστελάν[ων] /⁴ Κορυφῶν, τῶ παρόν τῆς πράσεος νομηκάτον ἔγγραφον τηθέμεθα καὶ ποιοῦμ(εν) ἐκουσίος καὶ αὐτωθελός καὶ μετὰ πάσης [ἡμῶν] /⁵ τῆς ἀποδοχῆς καὶ θελλήσεος, χορῆς δώλλου καὶ πάσης κακωμηχάνου προφάσεος δι οὐ ὁ[μολογοῦ]μεν ὅτη πεπράκαμεν [πρός] /⁶ τόν παρόντα σῖρ Γουληέρμον Δελουγῶτον, ἀπό τήν ριθῆσαν πόλλην τῶν Κορυφῶν, διὰ μέρ[ος.....]αν τοῦ ἀγῆου μεγαλο[μάρτυρος Γεωργίου] /⁷ τοῦ Ὑψηλοῦ, τῶ ἡμέτερον ὄλλον μ[ας] μερήδιον τοῦ ἀμπελόνοσ ὅπου ἔχωμεν ἐπηκῆνος κ[αὶ ἀπό ἡμ]ησιῆς μέ τόν Γεώρ(γιο)ν Κ[....., τό] /⁸ ἐπονομαζόμενον τοῦ Καβήλλη, τό διακῆμενον εἰς τήν περιοχῆν τῶν Καστελάνων καὶ τῶν Κουραμάδων, τό ὄντη πλησ[ίον τῶν ἐλαιῶν] /⁹ μας τῶν ἐτ(έ)ρων, ὅποι(ες) ἔχωμεν μέ τήν κλερονομήαν Ἰω(άννου) Χοριᾶτι, καὶ πλησίον χωραφῆου τῆς προνήας δῶνα Διάννας [Δελουγῶτη καὶ] /¹⁰ [τῶν] ἀμπελλῆων τῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ τῆς δεμοσίας ὁδός καὶ ἐτ(έ)ρων συνμπλησιαστάδων. Καὶ ἐ[πωλή]σαμ[εν] /¹¹ [πρός] αὐτόν ὄλλον μας τῶ μερίδιον τοῦ ἀμπελόνοσ, ὅσ ἀνο(τέρω) δεδίλωτ(αι), ἐλευ(θερον), παν(τ)έλευ(θερον) ἀπό παντός βάρους καὶ τέλους δεμοσῖακοῦ καὶ [ἐτέρου] /¹² σύν πάν(των) τῶν ἔκπαλε δῖκαίων καὶ προνομηῶν αὐτοῦ διὰ τημήματος τήν μέσωθεν ἡμῶν συμφωνηστῆσαν καὶ αρεστῆσαν, ἦτι υ(πέ)ρπυρα /¹³ πεντήκοντα τῶν Κορυφῶν, τοῦ ἀπό (τρ)ιᾶκοντα σολδίον ἐπὶ τῶ καθέν υ(πέ)ρπυρον), ἄτινα τά ἡρῖμένα υ(πέ)ρπυρα ἦχαμεν καὶ ἐ[λάβα] /¹⁴μεν ἀπό τῶν αφ(τοῦ)

χειρῶν ἢς τὰς ἡμε(τέρας) χεῖρας μετριμένα, σῶ(α), καλὰ καὶ ἡμῶν ἀρεσκόμενα, διὰ ὄνομαν τῆς ἡρίμενης πράσεος, κ[αί]/¹⁵ ἐντεῦθεν κατὰ σοῦ τὴν τῆς ἀναργυρίας παραγραφῆν κύνῆσε μὴ δην(ά)μενη. Ἐπεδώκαμέν σοι διὰ τὴν τοῦ παρόντος ἐγράφου εἰς τῷ [αὐτό]/¹⁶ μ(ερ)ίδιον τοῦ ἀμπελόνοσ νομῆν, ἄδιαν καὶ δεσποτίαν τὴν ἀναφέρετον τοῦ ἔχην σοι δια ὄνομαν τῆς προριθῆσης μονῆς τοῦ ἀγῆου Γεωρ(γίου) εἰς α[υ]/¹⁷ τό πουλλῆ(ν), δωρίζη(ν) καὶ ἀνταλλάτης, πριξῆν δηδῶ(ναι), λεγάτης παραπέμπην καὶ τάλλα πάντα πηῆν καὶ πράττης ἐν αὐτῷ ὅς δόξη σε καὶ /¹⁸ τοῖς σοῖς κλερονόμοις καὶ διαδόχοις ἀπό τοῦ νῦν καὶ εἰς τόν αἰῶνα τόν ἅπαντα, ἀφοῦ καὶ εἰς νομῆν σωμ(ατι)κῆν διὰ κονδιλήου σέ ἐθέσαμ(εν) /¹⁹ καὶ περιφέρωμέν σε κατὰ τῷ ἔθος ἐν αὐτῷ. Καὶ ἦνα κατα τῆς παρούσης πράσεος μη ποιῆσωμεν ἢ ἐλθῆν οὐδέπο(τε) τόν μέλοντα κ(ε)ρ(όν) /²⁰ ἐν δικ(αστηρίω) φανερός ἢ κριπτός, μή(τε) ἡμῆς μή(τε) κλερονόμοι καὶ διαδώχοι μας διὰ κανενός (τρ)όπου ἢ δίκαιου ἡμῶν, ἀλλοφῆλωμεν σοι διαφεν(τε)/²¹βην αὐτῶν τό μ(ερ)ίδιον τοῦ ἀμπελόνοσ ἀπό παντός ἀν(θρωπίν)ου σώματος τοῦ ἤσεναντίας σας ἐλθῆν καὶ ποιῆσ(θαι), ἢς πῖνῆν καὶ ὑποπινῆς πρὸς σέ /²² καὶ παντὶ τό μ(έ)ρι μας υ(πέ)ρπυρα) πεντίκον(τα) καὶ τῷ δεμοσίω ὀσαυτός. Καὶ ὑπινῆ ταύτη πλ(ηρου)μένη ἢ οὐχῆ παντίοτρόπος τῷ παρόν ἐγγραφον ἐν τῷ /²³ αὐτοῦ ἰσχῆ διαμένοντος ἐσαεῖ. Ἀπατασωμένου μας δέ τὴν δίκην τοῦ δώλου, κακοέργου φόβου, βῆας καὶ δυν(α)στήας καὶ πᾶν ἕ(τερον) δίκαιον γε /²⁴ γραμένον ἢ οὐχῆ γε[γρα]μένον τῷ πρὸς ἡμῆν βοηθοῦντι εἰς ἐναντιότιταν τοῦ παρόντος ἐγράφου. Ἐπὶ τούτης καὶ σωμ(ατι)κός ἡμῆς ἢ προηρι(μένοι) /²⁵ Βασίλῆος καὶ Γεώρ(γιοσ), ἀδελφῆ, ὄρκον ἐπῆῆσαμεν εἰς τα ἄγ(ια) τοῦ Θε(ο)ῦ Ε(ὐαγγέλι)α, ἐντός τῆς λότζηας Κορυφ(ῶν), τοῦ ἔχωμεν, κρατῆν καὶ στ(έ)ργην τό παρόν /²⁶ νομηκάτον ἐγραφον στ(ε)ρεῶν καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς τόν αἰῶνα τόν ἅπαντα ἐσαεῖ, κατενόπιον σῖρ Τζήληου δε Πάση, σῖρ Καστελῆνου /²⁷ δε Αμπηταβ[ί]λω καὶ κ(ῦρ) Σταμ(άτη) Ροδοβᾶ, δραγομάνου κομονήου. Τοῦ γραφέντος ἀξήοση ἐμῆ χειρῆ νο(μικοῦ) Ἰω(άννου) Σπαρμηότι, δουκικῆ προστάξη νο(μικοῦ) /²⁸ πόλ(εος) καὶ ν(ήσου) τῶν Κορυφῶν, τῷ ἐμῷ συνήθη σημήω καὶ τῷ ὑπογραφῆ καὶ ὑπογραφάς καὶ σῖγνογραφαῖς τῶν προῆριμ(ένων) μαρ(-τύρων) ε(πι)/²⁹κῖροθεν μ(η)ν(ί), ἡμ(έρα), ιν(δικτιῶν) καὶ τόπω τῆ προγραφῆση. Ἐτους κόσμου, στ κη´. Ἰω(άννης) ὁ Σπαρμηότις./³⁰

Servata solemnitate stridorum de p(rese)nti ins(trumen)to venditio(n)is, de mandato spectabilis et egregii viri d(omi)ni Donati Arimondo, honorabilis baiuli et capitanei /³¹ Corphoy et ei(us) consiliarior(um), d(omi)nor(um) Georgii de Molino et B(en)e(dicti) Venerio, p(er) Varsami, p(re)cone(m) cur(ie), in loco pub(lic)ō et consueto quatuor /³² dieb(us) d(omi)nicis successive

f(a)ct(o)r(um), ad quos stridores nulla p(er)sona comp(ar)uit in aliquo c(ontra) dicens, sed potius ip(s)i stridores taciti remans(er)unt et /³³ quieti, ut in libro stridor(um) p(re)sentis regiminis manifeste app(ar)et, sub mccccxx die vii Iulii. Idcirco ad instantia(m) quor(um) hoc interest s(upra)s(cript)us d(omi)nus ba/³⁴iulus et capitaneus cu(m) s(upra)s(crip)tis ei(u)s consiliariis sup(ra)s(crip)to inst(rument)o et om(n)ibus et singulis in eo contentis ad maiore(m) o(mn)ium confirmatione(m) et robur, sua(m) et co(mmun)itat)is Corphoy auctoritate(m) interpo(s)uit et decretu(m), mandans michi Hectori Baysino, cancelario suo, ut hanc noticia(m) hic scribe/³⁶ rem et memoria(m) et mea p(ro)pria manu me subscriberem./³⁷ Ego Hector Baisinus, cancelari(us), mea p(ro)pria manu me subs(crip)si.

Ιταλική μετάφραση του εγγράφου Β'.

Ex greco./² In nomine D(omini) nostri Jesu Christi amen. Anno nativitat)is eiusdem 1420./³ Regnando l' eccel(lentissimo) et ill (ustrissimo) commum di Venecia nella città et /⁴ isola di Corfù, l' anno 1420, li 16 del mese di Giugno [...] di /⁵ Corfù. Noi Basilio Paramoni e Giorgio Paramoni, fratelli /⁶ dal luoco di Castelani di Corfù, habiamo scripta la presente legale /⁷ scrittura e faciamo di nostra nolontà e spontaneamente e /⁸ con ogni miglior modo e volere, senza ingano o soto alcuna /⁹ dolosa scusa per la quale si possi suponer di haver fatto il /¹⁰ presente al s(er) Guglielmo Delugoti dalla d(ett)a città di Corfù /¹¹ per parte ***** il santo gran martire Giorgio Ipsilo /¹² la nostra intera parte della vigna che habbiamo /¹³ a metà con la ***** chiesa **** denomi/¹⁴nata del Cavili, sita nella pertinenza di Castelani /¹⁵ e Curamades, esistente a confin ***** delle /¹⁶ olive che habbiamo con l'eredità di Gio(vanni) Choriati et a /¹⁷ confin terreno della baronia dona Dianna // Capello // *** /¹⁸ et vigna della chiesa Ipapandi e della strada publica /¹⁹ et altri confinanti et hab(iamo) venduto ad esso tuta la nostra parte /²⁰ di vigna, come sopra si disse, libera e totoli(bera), senza /²¹ agravio di qualsisia datione e contributione publica /²² e con tutte le antiche sue raggioni et azzioni e per il /²³ suo giusto prezzo li // siamo // convenuti et accordati, cioè (aspri) /²⁴ ***** di Corfù cinquanta, da trenta soldi per /²⁵ ogni aspro, quali predeti aspri cinquanta habbiamo ricevuti /²⁶ et ***** dalle lui mani nelle nostre mani contati /²⁷ intieri, buoni et a nostro piacere per nome della su(detta) /²⁸ chiesa e perciò non potendo opponer la mancanza del /²⁹ danaro, vi habbiamo rilasciato per il presente ** in/³⁰ scritto della [detta] vigna autorità, libertà e pote/³¹nza irrevocabile a voi. Voi habiate, per nome della /³² sud (etta) chiesa di S(an) Giorgio, l' autorità di vender, donar /³³ a permutanza et dar in dote, lasciar in legati et ogni /³⁴ altra cosa

far et approvar in essa, come vi parerà et /³⁵ alli vostri eredi e sucessori dal di d' ogi et in perpetuo /³⁵ da poichè vi habbiamo posto per mà di colomo in possesso /³⁶ e promosso, giusta l' uso in essa, cosiche non possiamo /³⁷ ne noi ne li eredi e sucessori nostri per qualsisia forma /³⁸ attione molestarvi, ma ci obblighiamo di difendervi in /³⁹ essa parte di vigna da qualunque molestia di qualsisia /⁴⁰ persona che in essa fosse apportata, con la restitutione /⁴¹ in tuto deli sud(etti) 50 aspri e del publico parimente /⁴² et la sud(etta) manutione non alterata ma in ogni forma /⁴³ del presente esistente in suo potere. Fù roborato, /⁴⁴ rigeto ogni ingano cativo, timor di prepotenza e terore, /⁴⁵ prepotenza, potenza. Habiamo giurato a disopra [..... /⁴⁶ v. ....] dentro la logia di Corfù di tener fermo e valido il pr(esente) /⁴⁷ giusta le leggi scrite et fermo et irevocabile persemprè et in /⁴⁸ perpetuo alla presenza del s(er) Giglio de Paci, s(er) /⁴⁹ Castelino del Capricorno et s(er) Stamati Rodovan, dragomano publico. /⁵⁰ Scrivente di mia mano [papà] Gio(vanni) Sparmioti, di comando ducale nod(aro) /⁵¹ pub(lico) di Corfù, roborato col mio sigilo e con la /⁵² sotoscritione e sotoscritioni de pred(etti) testimoni de di e luoco /⁵³ soprad(etti), anno del mondo 6928 /⁵⁴ papà Gio(vanni) Sparmioti, nod(aro).

ΕΓΓΡΑΦΟ Γ'

ινδ. στ'

1458, Δεκεμβρίου 17

Πωλητήριο τμήματος «φυτευτικού» αμπελιού σε μονή.

Ιδιωτική Συλλογή Ιωάννου Δ. Κόλλα, αριθ. 8. Περγαμηνή 24X24 εκ. Μελάني καστανόχρωμο. Διατήρηση καλή. Στο τέλος του ελληνικού κειμένου και στην αρχή της υπογραφής του νοταρίου, ρομβοειδές σχήμα που προεκτεινόμενο στην άνω γωνία καταλήγει σε σταυρό. Γύρω του υπάρχει η κεφαλαιογράμματα συντομογραφία του ονόματος του νοταρίου ΔΜΤΡ, ενώ στο εσωτερικό του ρόμβου αυτή του επωνύμου του ΜΖΚΤ (Δημήτριος Μουζακίτης). Κάτω από την υπογραφή βρίσκεται η βεβαίωση πραγματοποίησης της *stridationis*. Η περγαμηνή συνοδεύεται από ιταλική μετάφραση σε χάρτινο φύλλο (30X20,5 εκ.), ενώ σε ξεχωριστό χαρτί (15X20 εκ.) βρίσκεται η μεταγραφή της *stridationis*.

Περίληψη περιεχομένου.

Οι Μαστροχριστόφορος Δαβενηέζας και Μαστροκωνσταντίνος

Κακούρης παρίστανται ως μάρτυρες στη σύνταξη συμβολαίου που γίνεται στο εργαστήριο του πρώτου. Σύμφωνα με το συμβόλαιο ο ιερέας Κωνσταντίνος Βλαχόπουλος πωλεί στον ιερομόναχο Μανασσή, ως εκπρόσωπο της μονής του Αγίου Γεωργίου του Υψηλού, το μερίδιό του από αμπέλι που κατέχει «ἐφ' ἡμισείας» με τον εμφυτευτή Βασίλειο Παραμονή, έναντι 10 υπερπύρων Κερκύρας. Βεβαιώνεται η παράδοση των χρημάτων, η πραγματοποίηση της παραχώρησης της νομής κατά το έθιμο του νησιού και αναφέρονται τα δικαιώματα του αγοραστή. Ακολουθεί η υπογραφή του νοταρίου Δημητρίου Μουζακίτη και η βεβαίωση πραγματοποίησης της *stridationis*.

['Εν] ὀνόματι τοῦ Κ(υρίου) ἡμῶν 'Ι(ησοῦ) Χ(ριστοῦ), τῷ ἐκ τῆς Γενῆς(ε)ως αὐ(τοῦ) ἔτι χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ πεντηκοστῷ ογδῶο μ(ηνός) /² Δεκε(μβρίου), ἡμ(έρα) αὐ(τοῦ) ιζ', ιν(δικτιῶνος) ζ', ἐντός ἐργαστηρίου Μαστροχρηστοφόρου Δαβενηέζηα, Μαστροκωνσταντίνος ὁ Κακούρης /³ Μαστροχρηστόφορος Δαβενηέζηας, μαρ(τυρες) πρὸς τοῦ(το) κληθεν(τες), π(α)π(α) κῦ(ρ) Κωνσταντίνος ὁ Βλαχόπουλος, ἐγκάτοικ(ος) /⁴ Κορυφῶν, π(α)ρόν σωμ(α)τ(ι)κός, ἐκουσία αὐ(τοῦ) βουλή καί θελήσι, ὁμολόγησεν καί ἤπεν ὅτι ἐπούλησεν, ἔδωσεν, ἐπ(α)ρέδωσ(εν) /⁵ καί σωμ(α)τ(ι)κός ἐλευθέρωσεν πρὸς τόν π(α)ρόν(τα) ἱερομόναχον κῦ(ρ) Μανασί, ὃς ἱερουργός τῆς μονῆς τοῦ 'Αγίου Γεωργίου τοῦ /⁶ 'Υψηλοῦ δι αὐ(τόν) καί πρὸς τούς κληρο(νό)μους καί διαδόχους αὐ(τοῦ), ἀπό τήν σήμερον καί εἰς τῶν αἰῶνα τόν ἅπαν(τα), ὅλον του το /⁷ μερικόν ἀπό τό ἀμπέλλην ὅπου ἔχει χάρην ἀπό τήν αὐ(τα)δέλφην αὐ(τοῦ) κυρά 'Αντο(νία), ὡ ἐστίν διακήμενον εἰστήν περη/⁸οχήν χορή(ου) τόν Καστελάνον, ὁποῖων το ἔχει ἐφ ημισίας μέ τόν κῦ(ρ) Βασίληον τόν Π(α)ραμονή ὃς φητευ(ικόν), ὅπου τό ἐφή/⁹τευσεν ὁ ρηθῆς κῦ(ρ) Βασίλης, πλησίον ἀμπελήου κῦ(ρ) Στεφάνου δα Πατράς καί πλησίον ἀμπελήου ναοῦ τοῦ 'Αγί(ου) /¹⁰ Γεωργίου τοῦ 'Υψηλοῦ καί ἐτέρων, ἐλεύθερον, παντελεύθερον ἀπό παντός βάρους καί τέλους, συν πάσ(αν) νομήν καί /¹¹ προνομήν τοῦ αὐ(τοῦ) ἀμπε(λί)ου, ἐσῶδον (τε) καί ἐξόδον, δια τιμήν τήν μέσωθεν αὐτόν σηνφωνησθήσαν και ἀρεσθή- /¹²σαν, ἦτι ἡς δηνερηκός υ(πέρ)πυρα) -ἰ- Κορυφῶν, ἅτινα ὁμολόγησεν ὁ ἀναγεγραμμένος ἱερεὺς κῦ(ρ) Κωνσταντί(νος) ὁ(τι) /¹³ ἤχεν καί ἔλαβεν αὐ(τός) ἐκ χειρός τοῦ ἡρημένου ἱερομόναχου κῦ(ρ) Μανασί σῶα καί ἀνεληπές, καί εἰς νομήν τόν ἔθε/¹⁴σεν δια κονδιλίου, ὡς τό σύνηθες Κορυφῶν. Καί ἔδωσεν ὁ προρηθῆς ἱερεὺς κῦ(ρ) Κωνσταν(τί)νος πρὸς τόν ἡρημένον /¹⁵ ἱερομόναχον κῦ(ρ) Μανασί ἀπλήν ἄδιαν, δῆναμιν, κρηότιταν και τελήαν δεσπο(ίαν) εἰστό προγραφέν ἀμπελήων /¹⁶ τοῦ ποιήν εἰς αὐτό ἦ τι δ' ἄν θέλη καί βούλεται αὐτός καί ἡ κληρονόμοι

καί διαδόχοι αὐτοῦ, πωλῆν, δωρῆσθαι /¹⁷ καί τὰ ἐξῆς. Δια γάρ πληροφορήαν καί ἀσφάληαν τοῦ ρηθέντος ἱερομονάχου κϋ(ρ) Μανασί ἐγγεῶνη τό π(α)ρόν νοτα/¹⁸ρηκῶν ἐγγραφῶν, γραφέν π(α)ρ^ο ἐμοῦ νομικοῦ Δημητρίου τοῦ Μουζακη(τη), τῷ ἐμῷ δέ συνήθι σημείῳ σημειωθέν τε /¹⁹ καί ὑποκηρωθέν μετά καί τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς καί δωθέν ἐν μη(νί), ἡμέρα, ἰν(δικτιῶνι) καί ἔτι τῷ ἀναγεγραμμένο /²⁰ ἐπί ἔτους κτίσ(ε)ως κόσμ(ου), .στ λξζ. /²¹ + ° Ο τῆς πόλεως Κωρυφῶν καί τῆς ὄλης νήσου νομικός Δημήτριος ὁ Μ(ου)ζακήτης, ὁ καί ἀνοθεν τό π(α)ρ(όν) /²² ἔγραφον κάτωθεν πρὸς ὑποκῆροσιν ὑπόγραψα κατὰ το συνηθος.

/²³ Iesus. /²⁴ S(er)vata solemnitate stridor(um) factor(um) de supras(crip)to vendicio(n)is ins(trumen)to auctoritate, licentia et mandato magnifici et g(e)n(er)osi d(omi)ni Joha(nn)is Gradonicho, hono(rabilis) baiuli /²⁵ et capita(n)ei Corfoi, et spectabilium dominor(um) (con)siliarior(um) suor(um), p(er) Dominicu(m) de Lio, quatuor dieb(us) dominicis sucessivis, loco et more solitis /²⁶ et (con)suetis, ad quos stridores nemo (com)paruit i(n) aliquo opone(n)s aut (con)tradice(n)s, s(ed) potius [strido]res prefacti taciti, quieti p(er) manseru(n)t, sicut de his hom(n)ibus et /²⁷ aliis oportunitis latius paret in libro stridorum supras(crip)ti magnifici baiuli et capit(anei), sub die x Dece(m)br(is) 1458. Eap(ro)pter anted(ic)tu(m) magnificu(m) regime(n) /²⁸ s(er)vans ritu(m) et (con)suetudinem in similibus actenus servata(m), laudavit d(i)ct(u)m ins(trumen)t(u)m suam(que) auctoritate(m) interpo(s)uit pariter et iudiciale decretum. /²⁹ Ego Dominicus de Comest(abulis), roborator stridor(um) [mea manu] /³⁰ roboravi et me subscripsi.

Ιταλική μετάφραση του εγγράφου Γ'.

Ex greco. /²In nom(ine) D(omi)ni n(ost)ri Jesu Ch(risti). Anno ab eius incarnatione 1458, die /³ vero (Decem)bris, entro la botega di mastro Cristofolo da Venezia, /⁴mastro Constantin Cacuri, mastro Cristofolo da Ven(ezia), testi ad hoc /⁵ chiamati. Il present(te) papa Constantin Vlacopulo, abitante in Corfù⁶ presente personali(ter), spontaneam(ente) e de sua propria volontà hà /⁷ confermato e deto come ha dato, cesso, liberam(ente) venduto e cor/⁸poral (mente) deliberato verso al prese(nte) sacro monaco sier Manassi, /⁹ come off(iciale) del(la) chiesa di S(an) Giorgio Ipsilon, p(er) se e gli eredi e succes(sori) /¹⁰ suoi dal dì d'hoggi e per sempre et in perpetuo tutta la sua porzion /¹¹ di vigna che hà in dono da sua sorella s(ior)a Antonia, che si è posta /¹² nella p(er)tinenza della villa di Castelani, qual hà a metà con sier /¹³ Basilio Paramoni come questo che la pianto. Il d(etto) sier Basilio /¹⁴ à confin, vigna del s(ier) Steffano da Patrasso et a confin vigna /¹⁵ di S(an) Ge(or)gio Ipsilon et altri, libero totalm(ente) da ogni aggravio /¹⁶ e pensione

con tutte le sue azzioni e privilegi di d(ett)a vigna, introiti /¹⁷ et esiti, per prezo giusto fra di loro accordato e piaciuto, cioè (perperi) /¹⁸ moneta ***** di Corfù, q(uali) ha confermato il soprad(etto) sacerdote /¹⁹ sier Constantin d'haver li havuti e ricevuti dalle mani del sud(etto) /²⁰ sacro monaco sier Manassi intieri e giusti e l'ha presso a /²¹ possesso per colomo, giusto la patria di Corfù et ha dato il pred(etto) sacerdote /²² ser Constantin verso il pred(etto) sacro mon(ac)o ser Manassi ampla autorità /²³ forza e dominio e final patrociniò della prescritta vigna di far di /²⁴ essa ciò li pare e piace a se e li eredi e successori suoi, vender, /²⁵ donar, et c(etera). E per [.....] et infalibilità del pred(etto) sacro monaco ser /²⁶ Manassi fu fatta la pres(ente) notarial let(tera) scritta (per) me, legale Demetrio /²⁷ Musachite, e sigillata col mio solito sigillo e completa con la mia p(ro)p(ria) /²⁸ sot(-tosc)r(izione) e data nel dì, mese et anno soprad(etti). Nellano d(ella) creazione del mondo [...] /²⁹ L. S. Il d(ella) città di Corfù e di tutta l' isola legale Demetrio Musachiti, il d(i)sopra, il /³⁰ presente scrissi, sottoscrissi per autorizzazione, giusto il praticato.

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΓΓΡΑΦΟ Α΄

Στ. 3: «Δημη(τρι)ος ὁ Σωσήπατρος»: Πρόκειται για την πρώτη γνωστή μνεΐα του ονόματος του Αγίου Σωσιπάτρου ως επώνυμου. Για το βίο, τη λατρεία και το φερώνυμο βυζαντινό ναό της Κέρκυρας βλ. Σ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ιστορία της Εκκλησίας τῆς Κερκύρας, εν Κερκύρα 1920, σ. 5-7, 187-189. - D. TRIANTAPHYLLOPOULOS, Kerkyra und die Ionischen Inseln, *Reallexikon zur Byzantinischen Kunst*, herausgegeben von KLAUS WEISEL und MARCELL RESTLE, Lieferung 25 (= Bd. VI. Sp. 1-64), Stuttgart 1982, σ. 29-30, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

Στ. 6: «Ἄντρέ(α) τοῦ Βουνιότ(ι)»: Το επώνυμο σχετίζεται πιθανότατα με το τοπωνύμιο «Βουνιώτες», που συναντάται στη Β. Κέρκυρα κατά το 17ο αϊ. Βλ. Χ. Β. ΚΟΛΛΑΣ, Χώρος και πληθυσμός της Κέρκυρας του 17ου αιώνα, Κέρκυρα 1988, σ. 43, 171, 176.

Στ. 6: «ἀπ(ό) χωρί(ου) τῶν Κριτικῶν»: Πρόκειται για την παλαιότερη γνωστή μνεΐα του χωριού αυτού της Ν. Κέρκυρας. Πρβλ. Ν. ΔΟΚΑΝΑΡΗΣ, Το χωριό Κρητικά Λευκίμμης και η καταγωγή των κατοίκων του, *Κερκυραϊκά Χρονικά*, 20 (1976) 163-170.

Στ. 6-7: «κ(υρ) Ἰω(άννης) ὁ Καβάση(λας)»: Τρία πρόσωπα εμφανίζονται στα γνωστά κερκυραϊκά τεκμήρια του 14ου αϊ. με το όνομα αυτό. Ο πρώτος είχε λάβει περί το 1330 από το Φίλιππο Α΄ του Τάραντος τον τίτλο του «comitis Aycoy, marescalli despotatus Romanie» (J. A. C. BUCHON,

Nouvelles recherches historiques sur la principauté française de Morée et ses hautes baronnies, I, Paris 1843, σ. 410-411. - LUTTRELL, Tocco, σ. 49). Γιος του ήταν ο Θεόδωρος Καβάσιλας, που το 1356 έλαβε από το Ροβέρτο του Τάραντος τη βαρωνία Παλαιοχωρίου (HOPF, Geschichte, I, σ. 425, 452. II, σ. 33. - ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 121-122, 125). Ο δεύτερος είναι γνωστός ως Ιωάννης Αλεξίου Καβάσιλας, πιθανότατα γιός του ηγέτη της ηπειρωτικής επανάστασης του 1337 - 1339 (HOPF, Geschichte, I, σ. 428, 433. II, σ. 33-34. - AAV, II, σ. 316 (321) 8-1-1387). Τέλος σχετικά με τον αναφερόμενο στο έγγραφο μας Ιωάννη παρατηρούμε ότι η σύνδεσή του στο στ. 28 με το Παλαιοχώρι της Λευκίμμης οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ήταν γιος του Θεοδώρου και επομένως εγγονός του ομώνυμου κόμητος Αετού (Πρβλ. HOPF, Geschichte, II, σ. 44. - ΧΙΩΤΗΣ, Έκθεσις, σ. 10-11).

Στ. 9-10: «τῆς κ(υρίας) Ἐμορφί(ας) δέ Ἄλ(τα)βύλλα, σύνμβίου τοῦ ρῖθέν(τος) κ(υρ) Ἰω(άννου) τοῦ Καβάσηλα»: Η οικογένεια de Altavilla υπήρξε από τις επισημότερες ιταλικές που εγκαταστάθηκαν στην Κέρκυρα κατά το 14ο αι. (ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Έγγραφο, σ. 170-171, σημ. 5). Γενάρχησ του κερκυραϊκού κλάδου της θα πρέπει να θεωρηθεί ο Donato de Altavilla, που το 1326 υπηρετούσε στο νησί ως castellanus porte ferree (HOPF, Geschichte, I, σ. 427-428). Γιος του Donato ήταν ο Perroto. Το 1364, μετά το θάνατο του Perroto η χήρα του μεταβίβασε την περιουσία του στο γιό του Γουλιέλμο, σύζυγο της αδελφής της Bella (Ἐμορφίας) (HOPF, Geschichte, II, σ. 32). Περί τα τέλη της ανδηγαυικής κυριαρχίας στο νησί ο Γουλιέλμος πέθανε και την περιουσία του διεκδίκησαν κατά τα επόμενα χρόνια οι αδελφές του και ο ανεινός του Angelettus Petretin (HOPF, Geschichte, II, σ. 45. - ΝΤΟΥΡΟΥ, Ρωμανία, II, σ. 219-221). Από το έγγραφο μας προκύπτει ότι η χήρα του Γουλιέλμου Ἐμορφία ήλθε σε δεύτερο γάμο με τον Ιωάννη Καβάσιλα.

Στ. 10: «τά κάτωθεν γεγραμέ(να) πρ(ά)γμ(ατα), ἀπό ὄλλα μέρος ἤμησον»: Ο τρόπος αυτός διανομής των αγαθών του νεκρού παροίκου προσδιόριζε προφανώς και τη διανομή της παραγωγής μεταξύ των δύο μερών, για την οποία δεν γίνεται λόγος στο έγγραφο. Ο κατάλογος των διανεμομένων αγαθών περιλαμβάνει αμπέλια, κτίσματα, οικοσκευή και μέσα παραγωγής, όπως αροτήρες και σπόρο (στ. 18-23), όχι όμως και γαίες. Από αυτό προκύπτει ότι από την παραγωγή των αμπελιών το 1/4 θα περιερχόταν στο συγκύριο γαιοκτήμονα (ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Πάροικοι, σ. 93. - ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Βαρονίες, σ. 63, σημ. 7). Ὅσον αφορά το καθεστώς εκμετάλλευσης των γαιών της Ἐμορφίας, που αν και δεν αναφέρονται ρητά, σαφώς υπονοούνται, αυτό θα πρέπει να προσδιοριζόταν τόσο από τα ποσοστά κυριότητας των δύο μερών στα μέσα παραγωγής, όσο και από τις ειδικές συνθήκες που συνεπαγόταν η υποχρέωση των νέων παροίκων να δουλεύουν όπως οι «δεκαρχίτες» του χωριού Κρητικά.

Στ. 11: «να ἤ(ναι) εἰσκέπην τοῦ ρῖθεν(τος) Καβάσηλλα...»: Ἡ σχέση προστασίας, που παρά τις νομοθετικές απαγορεύσεις δεν ήταν άγνωστη στο Βυζάντιο (Γ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Το Βυζαντινό κράτος, Α', Αθήνα 1985², σ. 143-146), καταρτίζεται στις φραγκοκρατούμενες περιοχές του ελλαδικού χώρου «πανηγυρικός και ενόρκως» (ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Αγροληψία, σ. 163-164, σημ. 3). Στην Κέρκυρα η σχέση αυτή εμφανίζεται διαμορφωμένη ήδη κατά το 14ο αἰ. (ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 117-125. - ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Έγγραφο, σ. 171-172).

Στ. 12-13: «[καί νά] δῆ[δουν] αὐτοί ἢ ρῖθεν(τες)... τό κατέτος ὀρνῆθι(α) δῖο καί δουκ(άτα) τρί(α)... καί νά δουλέβουν [ὡς] ἤθε[λε] δουλέβουν ἢ δεκαρχῖτες χορῖ(ου) τῶν Κριτικῶν»: Ἡ προσδιοριστική των υποχρεώσεων των νέων παροίκων ορολογία είναι ενδεικτική της εξέλιξης σε τοπικό επίπεδο πρακτικών ανάλογων με εκείνες της σύγχρονης βυζαντινής αγροτικής κοινωνίας. Τα ετήσια δοσίματα των παροίκων αποδίδονται στο στίχο 18 με τον ὄρο «τέλος», που παραπέμπει στον αντίστοιχο της βυζαντινής πρακτικής, δηλωτικό του τιμήματος που κατέβαλλαν οι πάροικοι στους γαιοκτήμονες, κατόχους κρατικών γαιών (Α. ΛΑΙΟΥ - ΘΗΜΑΔΑΚΙΣ, Peasant Society in Late Byzantine Empire: A Social and Demographic Study, Princeton 1977, σ. 145 κ.ε.). Το γεγονός ότι τα κτήματα της Εμορφίας, ως φεουδαλικά, ανήκαν κατά κυριότητα στην Curiam, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι με τον ὄρο «τέλος» στο έγγραφό μας αποδίδεται μια φεουδαλική πρόσοδος φορολογικής προέλευσης.

Ἡ υποχρέωση παροχής «ορνιθίων» ἐξ ἄλλου παραπέμπει στο βυζαντινό «κανίσκιον» (Α. ΛΑΙΟΥ - ΘΗΜΑΔΑΚΙΣ, ὁ.π., σ. 145, 181-182). Το γεγονός εν τούτοις ότι ο ὄρος δεν αναφέρεται στο έγγραφό μας, που αφορά διηνεκή παραχώρηση γαιών, πιθανότατα σημαίνει τη σύνδεσή του ήδη στα κερκυραϊκά συμβόλαια του 14ου αἰ. με την πρόσκαιρη παραχώρηση γαιών (Βλ. σχετικά, ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Αγροληψία, σ. 178-179. - ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Πρόσοδος, σ. 378 κ.ε.).

Τέλος η υποχρέωση των νέων παροίκων «να δουλεύουν» στα κτήματα του γαιοκτήμονα είναι ανάλογη με αυτήν των παροίκων στο βυζαντινό κράτος. Το εξειδικευμένο ὄμως καθεστώς εργασίας των «δεκαρχιτών» του χωριού Κρητικά δεν είναι γνωστό. Στο σημείο αυτό εν τούτοις θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η υποχρέωση παροχής άμισθης εργασίας από τους παροίκους στους γαιοκτήμονες ήταν πολύ βαρύτερη στις φραγκοκρατούμενες περιοχές από ότι στο Βυζάντιο (Βλ. σχετικά, Α. ΛΑΙΟΥ - ΘΗΜΑΔΑΚΙΣ, ὁ.π., σ. 181. - G. OSTROGORSKY, Pour l'histoire de la féodalité byzantine, Bruxelles 1954, σ. 366, και ειδικά για την Κέρκυρα: ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Πάροικοι, σ. 81 κ.ε. - ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 2, σ. 238 (493) 18-4-1410). - Για τις «δεκαρχίες» του νησιού βλ. ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 95-106. - ΝΤΟΥΡΟΥ, Ρωμανία, σ. 64).

Στ. 12: «του καθέν δουκ(άτου) τορ(νέ)σια δέκα»: Επειδή το χρυσό δουκάτο ισοδυναμούσε κατά την εποχή αυτή με πολλαπλάσιο αριθμό τορνεσίων (A. CARILE, *La rendita feudale nella Morea Latina del XIV secolo*, Bologna, 1974, σ. 74), είναι φανερό ότι με τον όρο «δουκάτα» εννοούνται στο έγγραφό μας τα «αργυρά δουκάτα» ή grossi (A. CARILE, ό.π., σ. 77 - V. PADOVAN, *La nummografia Veneziana*, *Archivio Veneto*, 12 (1876) 93 σημ. 2). Επειδή τα τορνέσια της Κλαρέντσας κατά το 14ο αι. είχαν περιεκτικότητα σε άργυρο αισθητά χαμηλότερη από την αρχική των 0,292 γραμμαρίων και με δεδομένη την περιεκτικότητα του grosso σε άργυρο (2,623 γραμμάρια) (A. CARILE, ό.π., σ. 73-74, 77), συμπεραίνουμε ότι στο έγγραφό μας εκφράζεται αυτή ακριβώς η ισοτιμία του 1 grosso προς 10 τορνέσια. Η ίδια ισοτιμία εξ άλλου εκφράζεται και σε παλαιότερο κερκυραϊκό τεκμήριο, του 1345, όπου ο *magister massarius* του νησιού υπολόγιζε τις εισπράξεις της Curie “in tornensibus parvis decem pro quolibet grosso” (LUTTRELL, Tocco, σ. 52).

ΕΓΓΡΑΦΟ Β΄

Στ. 6: «σίρ Γουληέρμον Δελουγάτον»: Γόνος της προβηγκιανής καταγωγής οικογένειας de Hugoth, που εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα επί ανδηγαυικής κυριαρχίας, ο Γουλιέλμος ήταν γιος του Rinaldo και πατέρας του Αρσενίου Δεληγότη (A. MUSTOXIDI, *Delle Cose Corciresi*, Corfù 1848, σ. 694). Παλαιότερη μνεία του έχουμε σε έγγραφο του 1418, όπου αναφέρεται ως εκπρόσωπος του βαρώνου Ριχάρδου Δεληγότη (ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 3, σ. 185 (736) 25-10-1418). Η εμφάνισή του στο έγγραφό μας ως εκπροσώπου της μονής του Αγίου Γεωργίου του Υψηλού, η δωρεά του γιου του προς την ίδια μονή (ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 326), καθώς και η μαρτυρία για ιδιοκτησίες της οικογένειας αυτής στην περιοχή της κεντρικής Κέρκυρας, όπου η μονή (ΡΩΜΑΝΟΣ, ό.π.) συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι αυτή ήταν κτητορική της οικογένειας Δεληγότη (Πρβλ. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, *Αγροληψία*, σ. 182 σημ. 2, 185 σημ. 2). Πέθανε πριν από το 1437, όταν για πρώτη φορά γίνεται λόγος για την κληρονομία του (ΧΙΩΤΗΣ, Έκθεσις, σ. 30).

Στ. 6-7: «του άγήου μεγαλο[μάρτυρος Γεωργίου] του ΄Υψηλοῦ»: Για το ναό αυτό, που βρίσκεται στην περιοχή του χωριού Βάτος της μέσης Κέρκυρας βλ. D. TRIANTAPHYLLOPULOS, *Kerkyra und die Ionischen Inseln*, ό.π., σ. 36-37.

Στ. 9: «΄Ιω(άννου) Χοριάτι»: Το επώνυμο αναφέρεται και σε μεταγενέστερη πηγή, όπου αναφέρεται ο Κερκυραίος κατάσκοπος της Βενετίας, Βασίλειος Choriatin: N. JORGA, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des*

Croisades au XVe siècle, I, Paris 1899, σ. 499.

Στ. 9: «πλησίον χωραφίου τῆς προνήας δῶνα Διάννας [Δελουγάτη]»: Το επώνυμο της κατόχου της πρόνοιας έλειπε λόγω φθοράς του εγγράφου ήδη κατά το χρόνο σύνταξης της ιταλικής μετάφρασης, όπου συμπληρώθηκε από νεότερο χέρι η ένδειξη «Capello». Για τη Diana Capello γνωρίζουμε ότι ήταν θυγατέρα και μοναδική κληρονόμος του Colla de Gottis, κατόχου της βαρωνίας Psorarce (Ψωραροί, σήμερα Αγ. Προκόπιος, χωριό της μέσης Κέρκυρας). Η περιοχή της γειτνιάζει με τα αναφερόμενα στο έγγραφο χωριά των Καστελλάνων και Κουραμάδων (στ. 8). Το γεγονός αυτό καθώς και το ότι η Diana έγινε σύζυγος του Βενετού Stefano Capello (ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 1, σ. 267-269 (182) 1-7-1471) οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η συμπλήρωση του ονόματος στην ιταλική μετάφραση είναι βάσιμη. Επειδή εν τούτοις ο χρόνος πραγματοποίησης του γάμου, δεν είναι γνωστός, προτιμήσαμε τη συμπλήρωση με το πατρικό επώνυμο της Diana, σύμφωνα με τη γραφή του στο στ. 6. Από τους γενεαλογικούς πίνακες του οίκου Δεληγότη προκύπτει ότι η Diana και ο αναφερόμενος στο έγγραφό μας Γουλιέλμος ήταν πρώτοι εξάδελφοι (ΧΙΩΤΗΣ, Έκθεσις, σ. 29-33). Σχετικά με την έννοια του όρου «πρόνοια» στα κερκυραϊκά τεκμήρια βλ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Βαρονίες, σ. 51-52. - ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Πρόσοδος, σ. 372.

Στ. 18-19: «ἀφοῦ καί εἰς νομήν σωμ(ατι)κῆν διὰ κονδιλίου σέ ἐθέσα(μεν) καί περιφέρωμέν σε κατά τῷ ἔθῳ ἐν αὐτῷ»: Ανάλογη έκφραση συναντάμε τόσο στο έγγραφο Γ' (στ. 14), όσο και σε άλλα κερκυραϊκά συμβόλαια της εποχής (Πρβλ. ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 325. - ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Λεύκωμα, σ. 108. - ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ, Έγγραφα, σ. 129, 132, 137. - ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Πρόσοδος, σ. 375). Σε κερκυραϊκό έγγραφο του 1396 γίνεται αναφορά στη συμβολική-τελετουργική πραγματοποίηση της *missionis in possessum* "...per baculum, quem dictus Petrus (δωρητής του αναφερόμενου ακινήτου) tenebat in manibus, secundum consuetudinem antiquatam" (ΙΑΚ, Αρχείο Εγχεσίων Διαχειρίσεως, Φ. 4. 21, υποφάκ. 2, φ. 19). Από τις μεταφράσεις των σχετικών χωρίων των εγγράφων Β' και Γ' στην ιταλική (στ. 34-35 και 20-21 αντίστοιχα) προκύπτει ότι αυτά αναφέρονται σε ανάλογες πρακτικές.

Η φράση «κατά το έθος» σημαίνει προφανώς ότι η διαδικασία αυτή ακολουθείται στην Κέρκυρα από μακρού. Πιθανότατα η πρακτική αυτή εισάγεται στο νησί από τα πρώτα χρόνια της Φραγκοκρατίας, αφού παρουσιάζεται ανάλογη με την *missionem in possessum* της φεουδαλικής Δύσης (Πρβλ. Α. HENRICO, Svolgimento della feodalità nelle provincie napoletane nell' epoca angioina, studio Giuridico Napoletano, II, 3 (1916) 165. - J. F. NIEMAYER, Mediae latinitatis lexicon minus, Leiden 1976, σ. 76, λ. baculus). Την πρακτική αυτή τη συναντάμε και στα συμβόλαια των Τόκκων σε πωλητήριο συμβόλαιο του 1418, που συντάχθηκε στη Λευκάδα και

αφορά την αγορά ακινήτων από τον Κάρολο Α΄ στη Νεάπολη, αναφέρεται ότι οι πωλήτριες “... in vacuum possessionem... eundem dominum emptorem per fustim, ut est diuturni moris et inveterate consuetudinis, posuerunt et induxerunt” (Archivio di Stato di Napoli, Archivio di Tocco di Montemileto, busta 5, pergamena 175, 8-5-1418).

Τέλος η φράση «καί περιφέρωμέν σε κατά τῷ ἔθῳ ἐν αὐτῷ» φαίνεται να αναφέρεται στην παραχώρηση της possessionis corporalis του αντικειμένου της δικαιοπραξίας. Ανάλογη διαδικασία, που έγινε στη Νεάπολη κατά την ίδια εποχή, περιγράφεται αναλυτικά σε άλλο έγγραφο του Αρχείου των Τόκκων, όπου ο δικαστής και οι μάρτυρες βεβαιώνουν ότι “... dum essemus ibidem, ante dictam domum, predictus procurator... continuavit possessionem dicte domus et de novo cepit et apprehendit... intrando et exeundo, aperiendo et claudendo portas,... ascendendo et descendendo, stando et moram trahendo et omnia alia faciendo que actum vere continuationis et capte de novo corporalis possessionis denotant” (Archivio di Stato di Napoli, ό.π., pergamena 177, 30-11-1421).

Στ. 25: «ἐντός τῆς λότζιας Κορυ(φῶν)»: Η αναφερόμενη στο έγγραφο loggia (στοά), που ανήκε στο ίδιο οικοδομικό συγκρότημα με την «σιδηρᾶν πόρταν» του κάστρου της Κέρκυρας, βρισκόταν στο δυτικό μέρος της τότε πόλης (ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 102, 312). Φαίνεται ότι κατεδαφίστηκε ως επικίνδυνη για την άμυνα της πόλης, εν όψει της γενοατικής απειλής (ΣΑΘΑΣ, Μνημεία, 3, σ. 415 (1004) 18-7-1432).

Στ. 26: «σίρ Τζήλιου δε Πάση»: Η οικογένεια του Τζήλιου (= Egidio) de Pace κατείχε φεουδαλικά αγαθά στην Κέρκυρα από την εποχή του Φιλίππου Β΄ του Τάραντος (1364-1373) (ΧΙΩΤΗΣ, Έκθεσις, σ. 8, σημ. 4). Μετά την κατάλυση της ανδηγαυικής κυριαρχίας ο Τζήλιος, που προσαρμόστηκε στις νέες πολιτικές συνθήκες, διακρίθηκε ως μέλος της τοπικής αριστοκρατίας. Το 1398 χρηματοδότησε μαζί με το βαρόνο Carolo de Sancto Mauricio την ανέγερση παρεκκλησίου στη μονή της Annunciata, που είχε ιδρυθεί λίγα χρόνια πριν από τον Petro Capece (ΙΑΚ, Αρχείο Εγχωρίου Διαχειρίσεως, Φ. 4. 21, υποφάκ. 2, φ. 19, 3-6-1398. - W. MILLER, The Latins in the Levant, London 1908, σ. 545). Το 1413, όταν ο Capece, ισόβιος φρούραρχος της Πάργας, δεν μπορούσε για λόγους υγείας να ασκήσει τα καθήκοντά του, έλαβε per gratiam την άδεια να τοποθετήσει στη θέση του Τζήλιο (AAV, VII, σ. 101-102 (1850-1851) 25 και 25-11-1413). Μερικά χρόνια αργότερα ο Τζήλιος αναφέρεται ως μέλος πρεσβείας που έστειλαν οι Κερκυραίοι στη Βενετία (AAV, XI, σ. 92-93 (2587) 7-5-1422).

Στ. 26-27: «σίρ Καστελῆνου δε Αμπηταβ[ι]λω»: Προφανώς μέλος της οικογένειας ευγενῶν de Habitabulo της Νεάπολης. Άλλα μέλη της οικογένειας αυτής εγκατεστημένα στην Κέρκυρα είναι ο Marino de Abitabile,

κάτοχος βαρωνίας κατά τους χρόνους της ανδηγαυικής κυριαρχίας (*Barone, Notizie*, 18, 3-7-1382. - Α. ΜΥΣΤΟΧΙΔΙ, *Delle Cose Corciresi, Corfù* 1848, σ. 451) και ο Iannelus de Habitabuli, κάτοχος του φεούδου των Αθιγγάνων από το 1453 (Σ. ΛΑΜΠΡΟΣ, *Περί του εν Κερκύρα τιμαρίου των Αθιγγάνων και της πρώτης Μαΐου, Κερκυραϊκά ανέκδοτα, εν Αθήναις* 1882, σ. 60-70. - ΡΩΜΑΝΟΣ, *Έργα*, σ. 365-375. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, *Αγροληψία*, σ. 174-175).

Στ. 27: «κ(ϋρ) Σταμ(άτη) Ροδοβᾶ, δραγομάνου κομονήου»: Το πρόσωπο αυτό είχε προσφέρει σημαντικές στρατιωτικές υπηρεσίες στη Βενετία επί των βαΐλων Roberto Maugoceno και Bernabone Lauredano (1410-1415) και είχε τραυματισθεί. Για το λόγο αυτό το 1415 απαλλάχθηκε *per gratiam* από την υποχρέωση πληρωμής ενοικίου κατοικίας (AAV, VIII, σ. 110-111 (2047) 7-11-1416).

ΕΓΓΡΑΦΟ Γ΄

Στ. 2: «Μαστροκοκονσταντίνος ὁ Κακούρης»: Καταγόταν από τα Γιάννενα και είχε εγκατασταθεί στην Κέρκυρα πριν από πολλά χρόνια. Είχε διακριθεί στην άμυνα της πόλης κατά των Γενουατών (1432) και ως πολεμιστής του βενετικού στόλου του Πάδου. Για τις υπηρεσίες του διορίστηκε *per gratiam* ισόβιος φρουρός του κάστρου της Κέρκυρας, με την υποχρέωση νυχτερινής μόνον υπηρεσίας, ενώ την ημέρα ασχολούνταν με τα ιδιωτικά του έργα (AAV, XVIII, σ. 150-151 (4940) 4-4-1444). Ένας άλλος Κακούρης, ο Μάρκος, αναφέρεται το 1442 ως απεσταλμένος της κερκυραϊκής κοινότητας στη Βενετία (ΒΡΟΚΙΝΗΣ, *Δικαιώματα*, σ. 127).

Στ. 8-9: «ὀποίων (αμπέλι) το έχει ἐφ ημησίας με τόν κῦ(ρ) Βασίλιον τόν Π(α)ραμονή ὄς φητευτ(ικόν), ὅπου τό ἐφήτευσεν ὁ ρηθῆς κῦ(ρ) Βασίλης»: Ο κύριος του αμπελιού δηλώνει ότι το κατέχει κατά το 1/2 και ότι το υπόλοιπο κατέχει ο εμφυτευτής. Το όνομα του τελευταίου συναντάται και στο έγγραφο Β΄ (στ. 3). Αν πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο, αυτό σημαίνει ότι ο εμφυτευτής ήταν ελεύθερος καλλιεργητής. Η μεταβίβαση της κυριότητας του αμπελιού στη μονή δεν επηρέαζε βέβαια την κατάσταση του εμφυτευτή, του οποίου η σχέση με τον κύριο του αμπελιού, όπως και στα φεουδαλικά κτήματα, ήταν σχέση συνιδιοκτησίας (Βλ. σχετικά ΑΞΔΡΑΧΑΣ, *Πάροικοι*, σ. 93. - ΑΞΔΡΑΧΑΣ, *Πρόσοδος*, σ. 377-378. - ΑΞΔΡΑΧΑΣ, *Βαρονίες*, σ. 63 και σημ. 7.).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΝΟΤΑΡΙΟΙ ΚΕΡΚΥΡΑΣ (1274-1473)

A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ Η ΤΙΤΛΟΣ	ΠΗΓΗ
1	25-4-1274	Gregorius de Melfia	Procurator possessionum regis.	RA XI, σ. 220 (145)
2	1283 (:))		Notarius grecus pro conficiendis contractibus.	RA XXVI, σ. 213 (112)
3	29-4-1294	Michael Nomicopolos	Syndicus et procurator universitatis civitatis Corphoy.	C. PERRAT - J. LONGNON, Actes relatifs à la principauté de Morée, 1289-1300, Paris 1967, σ. 79.
4	21-4-1300	Franciscus de Altamura	Notarius credencierius penes magistrum massarium.	Codice diplomatico Barese, vol. XII, Bari 1935, σ. 221
5	24-10-1315	Bartholomeus de Taranto	Testis.	R. PREDELLI, I libri Commemoriali della republica di Venezia.
6	24-10-1315	Nicolaus Molenerius	Testis.	Regesti, I (1876) 151 (664). R. PREDELLI, I libri Commemoriali della republica di Venezia.
7	24-10-1315	Chinacius Prisinianus de Gallipoli	Notarius in greca scriptura, testis.	Regesti, I (1876) 151 (664). R. PREDELLI, I libri Commemoriali della republica di Venezia.
8	24-9-1328	Iohannes de notario Marino Barenensis	Publicus dictarum partium imperiali auctoritate notarius.	Regesti, I (1876) 151 (664). Σ. Κ., Έγγραφο υπ' αριθ. I.

A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ Η ΤΙΤΛΟΣ	ΠΗΓΗ
9	29-4-1330	Marinus de Baro	Notarius actorum.	LUTTRELL, Tocco, σ. 53-54.
10	1346-1356	Martucius	Magister massarius (δίκς).	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 100-101.
11	1346-1356	Bartholomeus Musetta	Magister massarius (δίκς).	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 100-101.
12	26-1-1357	Guillelmus Latro de Caserta	Notarius actorum, μέλος της αυθεντικής και ρηγικής κόρτης.	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 101-102.
13	10-11-1357	Stephanus de Baro	Μέλος της αυθεντικής και ρηγικής κόρτης	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 105.
14	10-11-1357	Nicolaus Marinus de Baro	Μέλος της αυθεντικής και ρηγικής κόρτης	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 104-105.
15	10-11-1357	Ο υπ' αριθ. 13	Υποστηρικτής δικαιωμάτων του ηγε-ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 105. μόνα σε δίκη.	
16	21-1-1359	Stephanus quondam Iohannis de Baro	Publicus civitatis et insule imperiali auctoritate notarius.	ΙΑΚ, Αρχείο Εγγυηρίου Διαχει- ρίσεως, Φ. 4. 21, υποφάκ. 2, φ. 1.
17	16-4-1364	Angelus Manigrossus de Ydronto	Annalis iudex.	ΙΑΚ, Βενετική Διοίκηση, Φ. 454, υποφάκ. 10, φ. 1r, 4v.
18	16-4-1364	Antonius de Demetrio de Neritone	Testis.	ΙΑΚ, ό.π., φ. 3v.
19	16-4-1364	Guillus	Publicus notarius	ΙΑΚ, ό.π., φ. 3rv.
20	12-10-1371	Σεβαστός Δημήτρι- ος Μαλάκης	Νομικός τής πόλεως καί νήσου τών Κορυφών.	MM, V, σ. 68.
21	5-11-1373	Antonius de Henrico	Publicus civitatis et insule imperiali auctoritate notarius.	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 121.
22	5-11-1373	Nicolaus de notario Jacobo de Neritone	Testis.	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 125

A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ Η ΤΙΤΛΟΣ	ΠΗΓΗ
23	5-11-1373	Nicolaus de Gayetta de Neapoli	Testis και ἀργότερα magister massarius	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 125. - ΝΤΟΥΡΟΥ, Ρωμανία, σ. 219
24	5-11-1373	Ο υπ' αριθ. 18	Testis.	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 125.
25	21-9-1374	Ο υπ' αριθ. 20		ΜΜ, ΙΙΙ, σ. 248. - ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 325.
26	21-9-1374	Marinus de Alisano	Testis.	Το πρωτότυπο στη Σ.Κ., υπ' αριθ. 2. ΜΜ, ΙΙΙ, σ. 248. - ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 325.
27	21-8-1378	Antonio de Nicolò	Publico della città et isola regali autorità nodaro.	Το πρωτότυπο στη Σ.Κ., υπ' αριθ. 2. ΙΑΚ, Βενετική Διοίκηση, Φ. 454, υποφάκ. 10, φ. 54ν.
28	1382	Nicolò Bartholomeo de Tarento		ΗΟΡΦ, Geschichte, ΙΙ, σ. 44.
29	18-9-1382	Nicolaus Galino	Notarius publicus in scriptura et lingua greca.	ΒΑΡΟΝΕ, Notizie, σ. 25
30	27-12-1385	Nicolaus de Viterbo	Iudex et actorum notarius deputatus cum capitaneo.	ΝΤΟΥΡΟΥ, Ρωμανία, σ. 220.
31	28-5-1386	Iohannes Benedicti de Theano	Publicus civitatis et insule notarius.	ΑΑΥ, ΙΙ, 36 (231).
32	28-5-1386	Ο υπ' αριθ. 21	Sindicus, procurator,... universitatis civitatis et insule.	ΑΑΥ, ΙΙ, 36 (231).
33.	28-5-1386	(:)	Notarius sive scriptor in greca scriptura.	ΑΑΥ, ΙΙ, 38-39 (231)
34	1391	Νικόλαος Σπαρμιώτης	Ρηγική προστάζει νομικός της πόλεως και νήσου.	ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Έγγραφον, σ. 182-183.

A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ Η ΤΙΤΛΟΣ	ΠΗΓΗ
35	7-1-1394	Ο υπ' αριθ. 31	Publicus imperiali et regia auctoritate notarius et iudex ordinarius.	ΙΑΚ, Αρχείο Εγγωφρίου Διαχειρίσεως, Φ.4.21, υποφάκ. 2, φ. 2.
36	3-6-1398	Christo Monoianni	Συμβαλλόμενος σε δικαιοπραξία.	ΙΑΚ, ό.π., φ. 20.
37	3-6-1398	Lodovicus de Marcis	Cancellarius.	ΙΑΚ, ό.π., φ. 20.
38	— — 1398	Ιωάννης Γούναρης	Ρηγικῆ προστάξει νομικός τῆς πόλεως καί νῆσου.	Βλ. εκδιδόμενο έγγραφο Α'.
39	31-12-1400	Antonius Robino	Notarius grecus, nuncius baiuli ad ducham Ceffallonie.	ΑΑΥ, XVII, σ. 8 (849 τερ).
40	2-1-1405	Andreas filius ser Pauli de Campanis, civis Tarviniensis.	Publicus imperiali auctoritate notarius, cancellarius et officialis baiuli.	ΙΑΚ, Αρχείο Εγγωφρίου Διαχειρίσεως, Φ.4.21, υποφάκ. 2, φ. 15.
41	26-11-1405	Marinus filius qu. magistri Bartholomei de Zovenconibus de Bononia.	Publicus imperiali auctoritate notarius, cancellarius et officialis baiuli.	ΙΑΚ, ό.π., φ. 6.
42	26-11-1405	Michaelus Trivisano	Notarius imperialis, coadiutor cancellarii.	ΙΑΚ, ό.π., φ. 6.
43	6-12-1405	Ο υπ' αριθ. 39	Testis stridationis.	ΙΑΚ, Αρχείο Εγγωφρίου Διαχειρίσεως, Φ. 4. 21, υποφάκ. 2, φ. 6.
44	4-4-1406	Ο υπ' αριθ. 31, 35	Εκπρόσωπος νοταρίων.	ΣΑΘΑΣ. Μνημεία, 2, σ. 137-138 (369).
45	4-4-1406	Theodorus Thomasini	Εκπρόσωπος νοταρίων.	ΣΑΘΑΣ. Μνημεία, 2, σ. 137-138 (369).
46	3-10-1406	Ο υπ' αριθ. 41.		Σ.Κ., έγγραφο υπ' αριθ. 5.
47	4-10-1407	Ο υπ' αριθ. 41, 46.		Σ.Κ., έγγραφο υπ' αριθ. 6.

A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ Η ΤΙΤΛΟΣ	ΠΗΓΗ
48	14-4-1413	Lodovicus de Colle de Veneciis		ΙΑΚ, Αρχείο Εγγωρίου Διαχειρίσεως, Φ. 4. 21, υποφάκ. 2, φ. 4. Βλ. εκδιδόμενο έγγραφο Β'.
49	21-6-1420	Ιωάννης Σπαρμιώτης	Ρηγική προστάζει νοτάριος πόλεως και νήσου.	
50	18-11-1429	Sebastianus Siricus	Notarius ac vice cancellarius.	ΙΑΚ, Αρχείο Εγγωρίου Διαχειρίσεως, Φ. 4. 21, υποφάκ. 2, φ. 6. ΙΑΚ, ό.π., φ. 19.
51	11-9-1434	Iohannes Franciscus de Serenis, filius ser Christofori de Veneciis.	Publicus imperiali auctoritate notarius, iudex ordinarius et cancellarius.	
52	11-6-1446	Φραντζίσκος Λουμπάρδος	Δημόσιος νοτάριος προστάζει βασιλική	ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Λεύκωμα, σ. 108.
53	11-6-1447	Ηλίας Καλούδης	Βασιλική έξουσία νοτάριος καθολικός.	Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, Κερκυραϊκόν προικοσύμφωνον 15ου αι., Θεολογία, 3 (1925) 47-50.
54	8-1-1453	Μανουήλ Πλανούδης	Δουκική προστάζει νομικός πόλεως και νήσου.	ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Λεύκωμα, σ. 110.
55	8-1-1453	Ιωάννης Γαληνός	Νομικός.	ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Λεύκωμα, σ. 110.
56	17-12-1458	Δημήτριος Μουζακίτης	Νομικός τής πόλεως και τής όλης νήσου.	Βλ. εκδιδόμενο έγγραφο Γ'.
57	29-10-1469	Ιωάννης Πολυλάς	Δημόσιος νοτάριος.	ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα, σ. 326-328.
58	1472 κ.ε.	Ιωάννης Χονδρομάτης	Imperiali auctoritate notarius	ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Δικαιώματα, σ. 122-123.
59	1-1-1473	Ανδρέας Αργύτης		ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ, Έγγραφα, σ. 132-135.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- AAV J. VALENTINI, *Acta Albaniae Veneta saeculorum XIV et XV*, vol. I-XXV, Palermo-Rom-München 1967-1976.
- ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Βαρονίες ΑΙΚ. και ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Παρατηρήσεις στη φεουδαλική πρόσοδο: οι βαρονίες (πρόνοιες) της Κέρκυρας, στον τόμο, ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Ζητήματα Ιστορίας*, Αθήνα 1983, 51-64.
- ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Πάροικοι ΑΙΚ. και ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Στη φεουδαλική Κέρκυρα: από τους πάροικους στους *vassalli angararii*, *Τα Ιστορικά*, 2/3 (Μάιος 1985) 77-94.
- ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Πρόσοδος Σ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Φεουδαλική πρόσοδος και γαιοπρόσοδος στην Κέρκυρα την εποχή της βενετικής κυριαρχίας, *Τα Ιστορικά*, 2/4 (Δεκέμβριος 1985) 371-386.
- BARONE, Notizie. Ν. BARONE, *Notizie storiche tratte dai registri di Re Carlo III di Durazzo. Estratto dall' Arch. stor. per le prov. napoletane* (Anno XII, fasc. 1-2) con aggiunta di altri documenti, Napoli 1887.
- ΒΡΟΚΙΝΗΣ Δικαιώματα Λ. Σ. ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Προνομιακά Παλατινής Κομητείας δικαιώματα εν Κερκύρα, *Κερκυραϊκά Χρονικά*, 17 (1973) 109-139.
- HOPF, Geschichte Κ. HOPF, *Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit*. Ersch-Gruber, *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften*, 85-86 (1-2), Leipzig 1867-68.
- ΙΑΚ Ιστορικό Αρχείο Κέρκυρας.
- LUTTRELL, Tocco Α. LUTTRELL, Guglielmo de Tocco, Captain of Corfu: 1330-1331, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 3 (1977) 45-56.
- MM F. MIKLOSICH - J. MÜLLER, *Acta et Diplomata Graeca aevi sacra et profana*, I-VI, Vindobonae 1860-1890.
- ΝΤΟΥΡΟΥ, Ρωμανία Μ. ΝΤΟΥΡΟΥ - ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, Η ανδεγαυική κυριαρχία στη Ρωμανία επί Καρόλου Α' (1266-1285), Αθήνα 1984.
- ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Αγροληψία Ν. Ι. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Τιμαριωτισμός και επίμορτος αγροληψία εν Επτανήσω επί βενετοκρατίας, *Πρακτικά Γ' Πανιονίου Συνεδρίου*, τ. 2, Αθήναι 1969, σ. 155-195.

- ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ, Έγγραφα Γ. Η. ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ, Ανέκδοτα έγγραφα του ΙΕ' αι. σχετιζόμενα με την εκκλησιαστική ιστορία της Κέρκυρας, *Κερκυραϊκά Χρονικά*, 19 (1975) 126-139.
- RA R. FILANGIERI, I registri della Cancelleria Angioina, I-XXXI, Napoli, 1950-1980.
- ΡΩΜΑΝΟΣ, Έργα. Ι. ΡΩΜΑΝΟΣ, Ιστορικά έργα. Επιμέλεια - Προλεγόμενα Κ. Δαφνή, *Κερκυραϊκά Χρονικά*, 7 (1959).
- ΣΑΘΑΣ, Μνημεία Κ. ΣΑΘΑΣ, Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας, 1-9, Paris 1880-90.
- ΣΚ Σύλλογή εγγράφων Ιωάννου Δ. Κόλλα.
- ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Λεύκωμα Σ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Λεύκωμα πενήκονταετηρίδος της Ενώσεως της Επτανήσου, Κέρκυρα 1914.
- ΤΣΕΛΙΚΑΣ Έγγραφο Α. ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Νικολάου Σπαρμιώτη, νομικού Κορυφών, «έγγραφον έλευθερίας» (1391), *Δελτίον Ιονίου Ακαδημείας*, 2 (1986) 169-187.
- ΧΙΩΤΗΣ, Έκθεσις Π. ΧΙΩΤΗΣ, Ιστορική έκθεσις περί τιμαρίων Κερκύρας, Κέρκυρα 1865.

*SUMMARY*THREE NOTARIAL DOCUMENTS OF THE YEARS 1398-1458
FROM CORFU.

There is a scarcity of documents in the Greek Language concerning the history of Corfu during the late Middle Ages, when the island was under the Angevin and Venetian domination. Three notarial documents of this kind, from the private collection of Mr J. D. Collas, are published here. The first one (1398) deals with the division of the property of a dead "paroikos", while the other two (1420 and 1458) were written to legalise the selling of some vineyards to the monastery of St. Georgios Ipsilos.

On the occasion of the publication of these documents the author deals with the subject of the function of the notaries, Greek and Italian, in Corfu during the late Middle Ages. A commentary of the documents and a list of the notaries of Corfu (1274-1473) completes the study.

SPIROS N. ASONITIS